

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 7 (351), serie nouă. Miercuri 25 februarie 1998. Preț: 2.000 lei

mircea zăciu

„Dumneavoastră, tovarășe Dulea, puteți să mă distrugeți pe mine ca persoană, psihic și chiar fizic. Ați încercat, de altfel, deși fără succes deocamdată, să-mi opriți dreptul la semnătură (episodul cărții centenare despre Liviu Rebreanu, seria «Restituiri» vi le-aș putea reaminti). Fiți însă încredințat că, oricâte cărți ați opri, oricâți scriitori ați ciuntit și mutilat, nu puteți distruge literatura română, toate cărțile noastre și pe toți cei care le scriem”.

(din intervenția la ultimul Consiliu al Uniunii Scriitorilor, 26 iulie 1986).

Literatura de rezistență,

Literatura de sertar

gheorghe grigurcu

„Există o seamă de scriitori oficializați de către puterea comunistă, care s-au obișnuit cu „supremația” valorii lor, adesea artificial pompate, totdeauna scutite de confruntarea cu autorii indezirabili, din ce în ce mai numeroși”.

RECUPERĂRILE REDACTORULUI

În lista de cărți din această pagină veți observa că lipsesc „Luntrea lui Caron” (Lucian Blaga), „Biserica Neagră” (A.E. Baconski) și multe alte titluri ce s-ar putea înscrie sub ideea noastră că am avut o literatură a rezistenței. Ne-ar fi fost extrem de greu să cercetăm domeniul, pe o perioadă lungă, aproape cincizeci de ani de comunism. Ne-am fixat, așadar, doar asupra ultimilor ani de domnie ai lui Nicolae Ceaușescu. Chiar și în asemenea circumstanțe, rămânem datori cititorilor: tot descoperiți suntem. Nu credem că am identificat toate titlurile care ar putea răspunde investigației noastre. Și, atenție, s-ar putea să existe și exagerări. Nu ne aparțin în totalitate. I-am consultat pe cei care au avut de-a face cu cenzura, cu redactorii, mai catolici decât Papa. Unii ne-au oferit, de bună voie și nesiliți de nimeni, informațiile, atunci când am anunțat că intenționăm să pregătim un număr special în acest sens. Importantă rămâne, în cele din urmă, inițiativa de a face explorări într-un domeniu care nu-i atât de controversat pe cât vor să creadă câțiva. Și, dacă e posibil, să recăpătăm dreptul la adevăr (inițiativă laudabilă și a Marianei Sipoș, la televiziunea română), ca tinerii, dar și cei care vor veni

după ei să nu mai repete greșelile trecutului, să cunoască desfășurarea evenimentelor așa cum a fost, nefardată și netrunchiată. Este, dacă sunteți dispuși să admiteți, o operă de igienizare socială și culturală, într-o perioadă în care sechelele totalitare n-au dispărut, iar nostalgicii și revanșarzii caută tot felul de metode pentru a recăpăta privilegiile din vremea lor de glorie.

- Valeriu Anania - **Amintirile peregrinului Apter**
Vasile Andru - **Corabia celor 100 de furtuni, Grădinile oculte, Păsările cerului**
Eugenia Tudor Anton - **Exerciții de supraviețuire.**
Florența Albu - **Jurnal**
Liviu Antonesei - **Jurnal din anii cumei**
Ana Blandiana - **Sertarul cu aplauze**
Nicolae Breban - **Pândă și seducție, Teatru**
Ion Caraion - **Insectele tovarășului Hitler**
Ioan Mihai Cochinescu - **Visul de iarnă al Isabelei Ambasadorul**
Maria Luiza Cristescu - **Îngerii maculați**

- Pavel Chihaiia - **Fugă în Paradis Hotaru de nisip**
Tudor Gherman - **Funerariile regelui Gheorghe**
Alexandru George - **Oameni și umbre**
Eduard Huidan - **Eroul nostru Vasile se transformă**
Alexandru D. Lungu - **Moarte măruntă**
Ioan Anghel Mănăstire - **Bizante**
Bujor Nedelcovici - **Al doilea mesager**
Horia Roman Patapievici - **Zbor în bătaia săgeții**
Titus Popovici - **Teatru**
Alexandru Paleologu - **Sfidarea memoriei**
Mihai Sipoș - **Ifose de lut**
I.D. Sârbu - **Adio, Europa, Jurnalul unui jurnalist fără Jurnal**
Nicu Steinhardt - **Jurnalul fericirii**
Marin Sorescu - **Poezii alese de cenzură**
Dan Stanca - **Vântul sau țipătul altuia, Ultima biserică, Apocalips amânat**
Stelian Tănase - **Playback, Corpuri de iluminat, Ora oficială de iarnă**
Marius Tupan - **Vitrina cu pășări împăiate, Beteșugarii**
Alexandru Vona - **Ferestre zidite**
Mircea Zăciu - **Dicționarul scriitorilor români Jurnal**
Gheorghe Ursu - **Jurnal**

S-a făcut, o vreme, caz de faptul că, vai, n-avem literatură de sertar. Abia scăpasem de cenzură, ne uitam unii la alții și nu ne venea să credem că nimeni nu scoate încă nimic din ceea ce a stat ascuns de ochii vigilenți, că nimeni nu răstoarnă, în felul acesta, mai nimic.

Se striga „n-avem literatură de sertar”,

Editori:

- **Uniunea Scriitorilor din România**
- **Fundația Luceafărul**
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii**

Redacția:

Laurențiu Ulici (*director*)

Marius Tupan (*redactor-șef*)

Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*)

Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

SCRIITORII DIN SERTAR

de NICOLAE PRELIPCEANU

pentru că nu ne imaginam că ar exista și alți scriitori, ei înșiși, ascunși, cu totul, în sertare, care nici nu încercaseră să publice nimic, spre deosebire de noi, ceilalți, care ne uitam unii la alții.

După 1990, însă, au apărut cărți care stăteau de un an, doi, trei și chiar mai mulți în sertarele editurilor, întoarse o dată ori de mai multe ori de la cenzura care, după cum se spunea, nu exista. Unul dintre autorii cu o astfel de soartă e romancierul și criticul Dan Stanca. Dar corul lamentațiilor, el însuși lamentabil, își continua psalmodia: „n-aavem literaaaatură de sertaaar...” Căci cu toții ne imaginam cărțile zise de sertar ca fiind ascunse, așa cum pretindea, parcă, A. Toma, prin sticle cu dop ermetic și îngropate în pământ. Și cum nimeni nu făcuse așa, literatura de sertar nu exista.

După 1990, însă, au apărut cărțile despre gulagul românesc, unele dintre ele literatură de cea mai bună calitate, de n-ar fi să-i pomenesc decât pe Ion Gavrilă-Ogoranu sau Victor Ioan Pica. Dar unde mai pui cărțile de memorialistică diversă, de la cele despre gulag la acelea despre lagărul larg, general, multilateral dezvoltat, în care fuseseră scrise?

Unde mai pui cărțile celor de dincolo, Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Pavel Chihaiia, Mihai Villara și cele ale unor Matei Călinescu, Mihai Spăriosu, Andrei Codrescu, și ele ținute la sertar, cel puțin din punctul de vedere al limbii române?

Ceva, însă, e adevărat, și anume faptul că scriitorul român, atunci când a putut, repezit la editură cu cartea a doua zi după ce a terminat să o scrie. Nu prea sunt semne că mulți ar fi rescris, din proprie inițiativă și din rațiuni perfecționiste, ci doar din cauza cenzurii, care recomanda oricui să mai refacă „pe ici pe colo, prin părțile esențiale”.

Și, într-adevăr, nu sunt prea sigur că am fi avut literatură de sertar, nici câtă am avut, dacă nu exista cenzură - când tocmai sertarul, partea virtuală a greutății unei literaturi, așa cum altădată metalul galben, nevăzut, ascuns prin forturi, justifica existența hârtiilor cu diverse chipuri pe ele, care se dădeau în schimbul a orice.

Dar azi, dacă ne uităm în jur, nici jurnalele intime nu mai stau în sertar până după moartea autorilor și, eventual, a celorlalte personaje ale lor, așa cum cerea o cutumă mai veche, ci apar, tulburând apele, și-așa tulburi, ale vieții literare și nu numai, în timp ce continuă să fie scrise.

Dacă, însă, sertarele României au dat ceva, apoi au fost scriitorii întregi care n-au putut publica până în anii din urmă, apărând nou-nouți, deși unii destul de vechi în ani, la lumina tiparului și deranjând blânda moarte a ierarhiilor.

REAȚII LA O PROVOCARE

de MARIUS TUPAN

Acest număr, dedicat special **literaturii de rezistență, literaturii de sertar**, nu e vreo ambiție personală a cuiva din redacție, nici vreo campanie prin care să bifăm un alt fel de manifestare a spiritului creator și, cu atât mai puțin, o revanșă a aceluia care au trecut prin încercări, amenințări și frustrări, taman în vremea când alții slăveau conducătorul iubit, căpătând privilegii, de la călătorii în străinătate până la aprovizionarea prin gospodăria de partid, de la vilele transatlantice până la fotolii plușate, aducătoare de parale și influențe. Ei, profitorii și suficienții, lașii și servilii, într-o complicitate cu semidoctii, ne-au obligat să reacționăm, știind că situația unor cărți nu-i de ignorat, dimpotrivă. Cei care le-au scris au fost supravegheați, percheziționați, intimidati și mutați abuziv din funcții. Cărțile au fost măcelărite, respinse, topite sau arestate și o anchetă în acest caz nu-i lipsită de interes. Orice îngăduință are o limită. Nu învățtii și răsuciții au dreptul să devină

purătorii noștri de cuvânt. De palavre, da, atunci când capătă pagini și emisiuni în care se strecoară falsul și minciuna. Uitam prea repede prin ce-am trecut (cum bine ne demonstrează și Paul Goma în acest număr special), tolerăm nepermis ceaușiști înverșunați și înveninați, care se mai cred, în plus, făclii și repere morale (vezi Păunescu, Vadim Tudor și alții), ba chiar suflă în foale și sunt gata să jure că dreptatea

e tot de partea lor, după ce singurele performanțe în viață le-au fost odele prezidențiale. Și mai e ceva, extrem de grav, semnalat de noi în urma unei experiențe personale. Creatorii dificili din **epoca de aur**, un soi de disidenți oficiali, tac sistematic (sau diplomatic!), se retrag discret din scenă, refuză întrebări răscolitoare și amână (!) editarea cărților, pe care le bănuiam mai ieri păstrate, ascunse, pentru a se înnobila, ca și vinul vechi. Poate, într-o zi, vom fi contrașiși. Ne-ar părea bine.

Dar, înainte de a avansa în demonstrație (textele inserate în acest număr oricum vor fi edificatoare), trebuie să precizăm anumiți termeni. Câteva personalități, cu influență în mass-media, sunt tentate să creadă că la noi n-ar fi fost un **fenomen al sertarului**, ca în alte țări din lagăr, ci încercări izolate, palide, vanitoase de revoltă, scrieri esopice, care n-ar amenința, acum, ierarhiile literare. Ca să le dăm o mică satisfacție (deh, s-ar putea să ne împingă într-o ipostază nedorită și, temători, ne luăm unele măsuri de protecție!), n-am rămas doar la sintagma, atât de controversată, **literatura de**

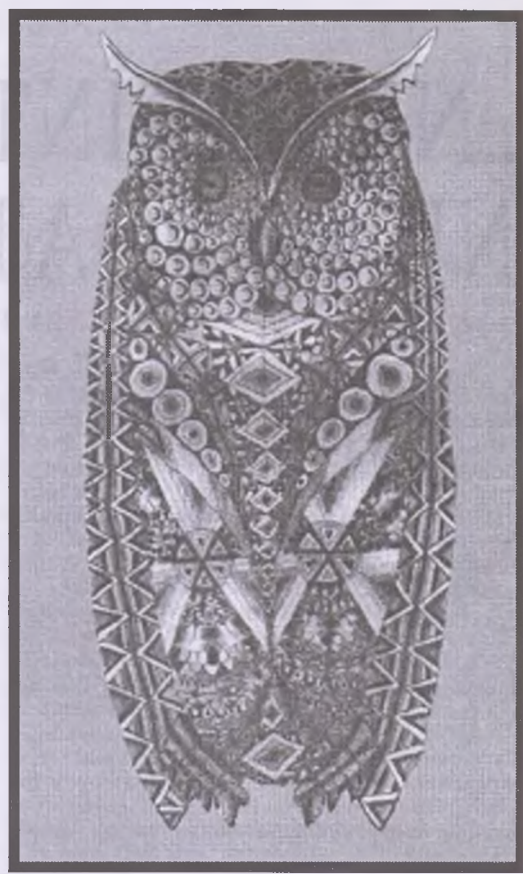
sertar și am adăugat pe aceea ce s-ar putea să-i mulțumească, **literatura de rezistență**, deși situația ca atare, a scrierilor arestate, amânate, interzise, nu schimbă prin nimic situația.

Că e de sertar, lângă sertar sau la o distanță apreciabilă de acesta, literatura pomenită nu a fost cunoscută de mulți cititori, ci doar de câteva persoane, 3,4, hai să zicem 10, (redactor, referent, cenzor, securist), nu a staționat pe rafturi în vreo librărie sau bibliotecă, n-a fost difuzată pe unde hertziene sau magnetice, altfel spus, n-a intrat în conștiința publicului. Dacă vrem să ne amuzăm, o numim **literatură de lumânare**, fiindcă ar putea căpăta mai multe conotații, inclusiv letală și eschatologică.

Schimbă cumva datele fenomenului? Ne îndoim. Și, ca să nu ne depărtăm de rezervele unora care, pe lângă faptul că nu prea zăresc **literatura de sertar** (de lumânare!), nu observă nici capodoperele când o admit cu îngăduință. Dar câte capodopere s-au ivit în

Că e de sertar, lângă sertar sau la o distanță apreciabilă de acesta, literatura pomenită nu a fost cunoscută de mulți cititori, ci doar de câteva persoane, 3,4, hai să zicem 10, (redactor, referent, cenzor, securist), nu a staționat pe rafturi în vreo librărie sau bibliotecă, n-a fost difuzată pe unde hertziene sau magnetice, altfel spus, n-a intrat în conștiința publicului. Dacă vrem să ne amuzăm, o numim literatură de lumânare, fiindcă ar putea căpăta mai multe conotații, inclusiv letală și eschatologică.

jumătate roșie de veac? Nu cumva „Jurnalul fericii” lui Nicu Steinhardt poate concura cu succes la această categorie de greutate? Dar despre „Adio Europa”, scrierea lui I. D. Sârbu, ce s-ar putea spune? În textele colegilor noștri sunt amintite și altele, dar nu le inserăm aici, pentru a le descoperi cititorii. De ce n-ar fi dreptatea de partea lor? Nu cumva reductabili noștri comentatori, rămași multă vreme în expectativă, au obligația, fie numai morală, de a se pronunța tranșant, fără ambiguități și eufemisme, pentru a nu intra și acest segment al literaturii pe mâna impostorilor și colportorilor, plasați pe la diverse paliere în mass-media? Alăturat, în pagina a doua, oferim o listă - suntem siguri - incompletă a creațiilor care n-au văzut lumina tiparului la vremea pentru care au fost scrise. Bănuim că, după această modestă întreprindere a noastră, vom avea reacții binevenite și, în funcție de importanța lor, le vom publica la momentul convenit. Vrem nu vrem să recunoaștem, dacă puțini români au crezut în căderea regimului dictatorial, scriitorii, în schimb, au visat mereu,

dar, înainte de toate, știau că au datoria să fie nu doar martorii unor vremuri întunecate, ci interpreții necruțători ai acestora. Tonul pamfletar (nu doar esopic) e evident în cărțile de sertar, chiar preponderent, căci mânia și furia înnegreau fila înaintea cernelurilor.

În ceea ce mă privește, nu mi-a plăcut să fac valuri în **epoca de aur**, nici după aceea, cum bine mă măgulea un confrate, fiindcă mi s-ar fi părut indecent. Prin experiențele mele au trecut și alții. Dar, în momentul în care se neagă, uneori cu vehemență, existența literaturii ascunse, nu pot să rămân impasibil, lăsând modestia la o parte. Ce mi-au zis Laurențiu Ulici și Dumitru Solomon după ce mi-au citit comedia **Beteșugarii**? Potolește-te, nu o mai încredința și altora.

Dovezile despre topirea romanului „Vitrina cu păsări împăiate” le-am arătat telespectatorilor, într-o emisiune realizată de Mariana Sipoș. Poate să nege existența acestei cărți Magdalena Popescu, redactorul ei? Ce ne-ar putea spune George Bălăiță, Mihai Dulea, Șerban Velescu?

Dar nu odiseea mea editorială contează acum, luați-o doar ca pe un apendice la acest fenomen, deși intimidările, supraveghețile și acroșajele nu m-au ocolit, ci, îndeosebi, rezistența multor confrăți din breasla noastră. Chiar întâmplător se vorbește de rezistența prin cultură, singura care a fost viabilă în acele vremuri? Disidența unora și exilul altora, fiindcă viața le devenise insuportabilă, nu-s alte probe că nu toți românii au rămas cu ochii în soare, acela răsărit de la Scornicești? Avem noi dreptul să uităm ce-a pățit Gheorghe Ursu pentru convingerile sale? Chiar trebuie să-i lăsăm pe neocomuniști să bagatelizeze istoria unei jumătăți de veac? Dacă te desparți de trecut numai răsând, ajungi, la un moment dat, de tot răsul!

„NUMAI ÎNTRE CĂRȚI NU SE POATE TRĂI...”

de EUGENIA TUDOR-ANTON

8 oct. 1984 - Conversație avută cu d-l Nicu Steinhardt la redacție. Omulețul ăsta voinic, de o inteligență fantastică, are două domiciliu: unul în București, unde vine din când în când, și altul la Rohia, la mănăstire. Acolo este, cîcă, vizitat de tot felul de scriitori. Și noi am intenționat să mergem, dar nu știu de ce n-am ajuns. Mai bine! Fiindcă altfel omul putea să ne bănuiească și pe noi... Era firesc. Din nou, Securitatea l-a „vizitat”. A fost „turnat”. Cine o fi fost? Și de ce a făcut asta?

„I-am primit pe toți, îmi spune, cu cea mai mare căldură, i-am primit bine, am băut împreună un pahar, am spus **Tatăl nostru** împreună, ne-am rugat împreună, le-am dat găzduire, hrană, le-am descuiat dulapul cu cărțile mele rare (interzise, completez în gând)... Ei, asta e! Trufia mea a fost pedepsită! Dumnezeu m-a pedepsit pentru această trufie a mea. Așa mi-a zis Alecu, și are dreptate. Așa e! Și mă trezesc cu anchetatorii. Le-am spus: «Asta vă e meseria, aveți uniformă, spuneți pe față ce aveți de spus, treaba dumneavoastră. Dar ăla care m-a denunțat de ce, oare, a făcut-o?». Și, uite, un om foarte inteligent, la care țin, mi-a dat răspunsul: «A făcut-o din invidie. Așa, din invidie! Era invidios pe starea ta de bucurie că poți să-l primești, să-l ospătezi, să-i arăți. Pe bucuria ta era invidios, căci acela care te-a denunțat, nu s-a putut bucura niciodată ca tine, el n-a putut dărui niciodată, nimănui, nimica. Asta e! Invidia pe starea lui de suflet». I-am spus: „Semănați cu un copil supărat”. Nu mi-am dat seama că l-ar putea ofensa ceea ce i-am spus. Era foarte uimit că îl asemui unui copil.

22 oct. 1988. Îmi revin greu. Nu pricep: am mers la Căciulata ca să mă vindec. Dar nu mi-a priit. Șobolanul (sau șobolanii) din baie, gândacii, mâncarea mizerabilisimă (stricată). Nu mai uit ziua în care ne-a dat oiaie stricată, mirosind puternic a creolină, nu mai uit ce spunea țărănul acela plin de bun-simț (venise și el la cură), că spre restaurantele din stațiuni trimit toate mortăciunile; că mor vaci, oi, mor animalele și ei le taie și le trimit în stațiuni să le mănânce lumea... Brrr! Ți se încrâncenează carnea pe tine când auzi așa ceva!

Azi-noapte am visat gândăci de Colorado! Mulți, apăreau mulți pe dușumea, iar pe pereți mulțime de mici șopârle care erau negre, scârboase și iuți, se mișcau încoace și încolo pe pereții încăperi unde mă aflam... Mă doare capul, tratamentul nu putem face, fiindcă n-am izbutit să ajungem încă la cabinetul medical să ne facem consultația. Mereu îmbulzeală, lume care nu te lasă măcar să încerci să întreb ceva, ce dracu' mai căutăm aici unde am plătit o groază de bani prin ONT ca să ajungem? Bem apă și atât. Am luat și fasconal, și hipazin, degeaba! Andreaua înfiptă parcă în partea stîngă a capului meu, de sus în jos, sau de jos în sus (nu știu exact), mă doare, mă doare. Să mă fi enervat și lectura cărții lui V.?

A doua zi. Suntem furioși foc, și ne simțim umiliți. La masa de prînz nu se poate mânca decât ciorba Mămăliga ce ni s-a dat azi era crudă și amară; mălaiul mîrosea a încins. Și de parcă n-ar fi fost de ajuns, aflăm că ni se dă hrană pentru două zile (nu numai pentru duminică, ci și pentru sîmbătă). De ce? Aflăm de la fata de serviciu (căreia i-am mai dat un bacșiș ca să facă, și ea, curat) că Restaurantul și Hotelul Cozia, aste două zile, sunt rechiziționate de tovarășa prim-secretar nu știu care, de la Vâlcea, că își însoară băiatul și au nevoie de Restaurant și de Hotel. Ni s-a dat ceva salam sărat-foc, ceva brînză și naiba mai știe ce și, cum s-ar zice „valea”! Noroc că nu ne dă afară din hotel. Deși aud că la un etaj (al patrulea, mi se pare) a fost mutat că au nevoie de el nuntașii madamei prim. Noi stăm la etajul 10 (zece), de aceea am scăpat neevacuați. Prin lift circulă tot felul de țoape, îmbrăcate în rochii lungi de seară, cu mânuși fără

degete, lungi până la cot, madamele-țoape sunt ornate cu pene prin păr, toții țepeni în haine negre... Pute a parfum prost de te trăznește, se uită la tine ca la dracu', doar nu-ți spun să te dai jos din lift, dar plouă în draci și-mi pare bine. Băiețelul tovarășei prim de la Vâlcea n-are baftă la nuntă. Privim așa ca niște „paria” ce suntem, prin perdelele restaurantului: doamne, ce lux, ce aranjamente, ce lumânări. S-au emancipat, mărlandii!

24 oct. Ne luăm banii înapoi pe zece zile și plecăm acasă. Mai bine.

25 oct. Azi am stat la o coadă de circa o oră în piață ca să iau covrigi calzi. Credeam că o dau gata pe mămica și, când colo, n-a impresionat-o deloc...

26 oct. E Sfântul Dumitru abia, și azi-noapte a nins! A bățuit și vântul tare, a zgâlțâit geamurile. Am înlemnit de uimire când am privit pe fereastră și am văzut acoperișurile albe... Am lăsat afară trandafirul japonez. Săracul, să nu fi înghețat...

Prin lift circulă tot felul de țoape, îmbrăcate în rochii lungi de seară, cu mânuși fără degete, lungi până la cot, madamele-țoape sunt ornate cu pene prin păr, toții țepeni în haine negre... Pute a parfum prost de te trăznește, se uită la tine ca la dracu', doar nu-ți spun să te dai jos din lift, dar plouă în draci și-mi pare bine. Băiețelul tovarășei prim de la Vâlcea n-are baftă la nuntă.

Ar trebui să fac corectura și, întocmai ca un școlar puturos care amână, amână, amână momentul decisiv al tezei, amân și eu... Și mi-a venit un chef teribil de scris. Din cauza romanului la care n-am lucrat mai nimic, nu mai am liniște, nu mai pot dormi, stau lungită în pat, sub pătură (căci e frig și nu vor să dea căldură!) și mă gândesc. Mă las hărțuită, cum s-ar zice, de personajele încă înțeptoșate, încă fără relief pregnant - deși știu exact ce voi scrie, ce voi face, dar nu știu cum voi face. Toată hărțuiala asta cu postmodernismul m-a cam întărziat de la lucru. Eu, deși nu vor s-o recunoască unii, am făcut înaintea lor postmodernism: am dilatat narațiunea, am rupt-o, i-am dat direcții centrifugale și am reunit, re-topit tortul la loc, dar nu m-am împăunat ca M.N. și nu am ieșit în lume (adică la „țipar” în dëshabillé sau, mai exact, în izmene) așa cum a făcut B.H. în fața cărții căruia E. Simion e căzut în fund...

29 oct. După ce am visat toată noaptea că mă zburcumam să iau niște cașcaval, dimineață, Ticu

m-a luat repede la coadă la Alimentara noastră unde s-a dat un cașcaval sărat-ocnă, probabil refuzat în străinătate! (Așa mai mâncăm și noi câte ceva, când refuză străinătatea! Am stat o oră și ceva la coadă pentru sărătura asta! Ba, culmea ironiei, l-am și... visat! Vai, Doamne, ce-am ajuns! Mai mare bătaia de joc! Noroc că am fost îmbrăcată în cojoc. Și așa și tot tușesc.

Din ECLESIASTUL, Cap 1, versetul 4: Un neam trece și altul vine, dar pământul rămâne totdeauna.

Tata-mare, Dumnezeu să-l ierte, zicea: **Pământul nu putrezește!** De aceea și-a mai cumpărat pământ. Nu putrezește, sigur, dar poate fi luat, poți fi deposedat de el, când omului i se ia totul: tot ce era proprietatea lui. Chiar și pământul poate fi luat, și casa, și grădina, și tot, tot... Până și mormântul! Dacă vrea cineva, poate muta mormintele... Am văzut la Jiblea, în Vâlcea, mormintele stricate, vtrăiște, cruci aruncate, monumentele funerare întoarse cu susul în jos, ca niște jucării vechi de care un copil rău își bate joc. Era o jale, o nenorocire să privești la cimitirul devastat de furia unei nebune...

Cap. 10 verset 6: **Nebunul este ridicat la dregătorii înalte, iar cer vrednici stau în locuri de jos. Și versetul 20: Chiar în gândul tău nu blestema pe rege și în cămara unde dormi nu defăima pe cel puternic; căci păsările cerului pot să ducă un cuvânt și neamul celor înaripate să dea vorba ta pe față. Ce Dumnezeu, ăia doar nu aveau microfoane în pereți...**

10 noiembrie. Mă doare capul. Mă doare tare! Și totuși, am mers la Casa Scriitorilor în speranța că vom găsi ceva de mâncare. Deși, noul administrator, Marciuc, nu prea se ostenește. Nu-i pasă că scriitorii n-au ce mânca. În sala de mese, un frig teribil! Siberie, nu alta! Ticu s-a înfuriat pe madam dramaturga E.B., fiindcă dumneaci făcuse o listă de 9 persoane cu prietenii ei. „Adică eu sunt aici și înaintea mea sunt înscrisi pe lista dumitale nouă care nu-s aici?” Așa era, dar cearta n-a dat nici un rezultat! Persoana e acolo zi de zi, crapă în ea, zilnic, ciorbă de burtă și friptură, și face „lista” și cumpără zilnic tot ce se aduce, deși fiu-su e ceva director pe la New-York și are, precis, acces și la magazinul diplomaților și pe la magazinul securității și mai știu eu pe unde.

Acest socialism prea... „multilateral” care nu ne oferă decât o groznică grijă a zilei de mâine, lipsuri de tot felul, spectacolul unei înrăiri, al unei „bestializări” a omului, al unei teribile decăderi umane, spectacol în fața căruia, vai, privim neputincioși și triști! Așa ar trebui să-mi întitulez cartea **Neputincioși și triști**.

11 noiembrie. În casă iar e frig, afară-s două grade sau chiar mai puțin. Tusea nu mă lasă. În plus, am senzația unei inutilități ucigătoare - nu

mai pot serie, dar nici nu pot dormi - romanul meu zace în mine, - de scris nu pot serie nici recenzii, vegetez, nimic nu mă îndeamnă la nimic, evident sunt într-o pasă foarte proastă. Ieri s-au dat lămâi, dar n-am știut și câtă nevoie aș fi avut!

18 nov. N-am izbutit să află ce e cu „reținerea” din pensia mea. Uite așa, mi s-a reținut din pensie, fără nici o explicație! Trebuie să merg la primărie, la Eforie.

19 nov. Am mers, am și căzut, era polei. Nu mi s-a dat nici o explicație, și, doamne, ce-au mai căutat, ce mi-au mai căutat nu știu

ce fișă... Ce vină oi fi având? Nu știu.

20 nov. M-am gândit mai bine și nu-mi aflu decât o „vinovăție”: am fost, luna trecută, să mă întâlnesc cu o nemțoaică, traducătoare de limbă germană, la care m-a trimis Rodica Florea. O cheamă Eva B. Am așteptat-o în holul hotelului, am chemat-o la recepție, iar ea, Eva m-a poftit în camera ei. Ca o fraieră, am mers. I-am lăsat romanul, dar am plecat foarte dezamăgită: patul Evei era plin de cărți ale românilor care voiau să fie traduși în R.D.G. N-am nici o șansă. Dar, uite, faptul că m-am întâlnit cu Eva s-a lăsat cu necaz: „reținerea” din pensie. E, probabil, un avertisment... N-ai voie să te întâlnești cu „străinii”!

Total e trist, nici o bucurie. Nici măcar bucuria unei zile însoțite.

N-am scris nimic, asta mă irită și mă deprimă grozav! Ca și lipsa de legătură cu oamenii. Nu-mi telefonează nimeni, nu mă caută nimeni, parcă n-aș cunoaște pe nimeni în orașul ăsta, în țara asta... Numai între cărți nu se poate trăi...

POVEȘTI PENTRU UITARE

de STELIAN TĂNASE

Povestea mea ca „scriitor interzis” a început prin 1983, când un manuscris, Playback (roman), a ajuns la cenzură. Răspunsul a fost negativ. Cu același manuscris, refuzul de a-l publica au continuat câțiva ani, apoi manuscrisul mi-a fost returnat de George Bălăiță, directorul **Cărții românești**. Nu era ultimul episod, un alt roman, **Corpuri de iluminat**, a avut aceeași soartă. Depus la editură, trimis la cenzură, întors în editură cu un verdict negativ. A fost o experiență fabuloasă. Cred că ar ieși un roman interesant dacă aș povesti ce mi s-a întâmplat în acei ani. Tergiversările, minciunile, secretul etc. Cert este că odată interzis, am avut și altă bucurie, m-am trezit supravegheat de Securitate. Teama lor era că voi trimite manuscrisul în străinătate, că voi strânge în jurul meu alți nemulțumiți. Și cum eram o natură politică, și vorbeam vrute și nevrute, securității aveau cu ce-și câștiga pâinea cu folos. Acum pot privi cu detașare, cu umor. Dar atunci eram speriat. Mă temeam să nu mă atace în vreun gang niște necunoscuți. Ca învățare de minte. Nu mă temeam că voi fi arestat, judecat, închis. Chiar o căutam cu tot dinadinsul. Nu s-a întâmplat așa. Securitatea

devenise - ca și regimul - o mafie. Prefera corecții gangsterești, unei înfruntări publice. Un detaliu mi-a întărit această impresie. La un moment dat unul din manuscrise a plecat la cenzură. El s-a întors după o vreme, fără nici o rezoluție. Ceea ce echivala cu refuzul de a-i da bun de tipar. Cenzorii nu-și mai luau răspunderea. Era un rău anonim pe care-l făceau. Ca și infractorii, ei rămăneau în umbră.

Cenzura era neoficială. Fusese desființată în septembrie 1977, după grevele din Valea Jiului, și afacerea Paul Goma. Apoi prin 1982 ea fost reînființată. În 1977, s-a considerat că editurile, gazetele literare pot să se descurce singure și să ghicească linia partidului. În 1982 s-a văzut că experiența eșuase pentru liderii PCR. Și a fost din nou înființată, ca o supra cenzură pe lângă cea din edituri. Exista o complicitate a editurii în acest joc. Cenzorul și editorul erau de aceeași parte a baricadei. Liviu Călin și George Bălăiță erau partenerii de încredere ai lui Mihai Dulea și Radu Constantinescu.

Al treilea partener - chiar prin regula jocului - era Securitatea. Cartea albă, publicată acum câțiva ani, reproduce un raport al acestei situații, făcut de unul dintre securiști. Când a fost scandalul de la Berevoești, un jurnalist mi-a dat multe bucăți de hârtie în care erau descrise situații în care eram implicat cu manuscrisele mele. Denunțuri, rapoarte făcute de securiști etc. Nu vreau să spun prin asta că oamenii din editură erau neapărat niște delatori, sau ceva asemănător. Vreau să spun că prin natura funcției lor de conducere, în domeniul „ideologic” șefii editurii trebuiau să conlucreze cu „organele”. Așa se face că în loc să prefere o complicitate cu scriitorii, ei lucrau în complicitate cu stălpul regimului: cenzura și securitatea. Când acești complici ai puterii totalitare erau și scriitorii ei înșiși, totul se transforma într-o farsă tragică. Asta ne arăta cât de departe ajunsese regimul în implantarea ambiguității, în atragerea tuturor în afacerea

murdară pe care o patrona. Instrumentul acesteia era chiar complicitatea în rău. Scriitorii îi cenzurau pe scriitori. Nu mai era vorba de niște funcționari care nu aveau nimic în comun cu literatura, ca în anii '50. În anii '80 scriitorii erau folosiți ca cenzori, ca paznici ai ideologiei oficiale. Și sper din toată inima că serviciile făcute regimului de acești scriitori (unii de talent) să se fi rezumat la atât.

Chestiunea este ce se întâmpla cu scriitorul interzis. Ce se alegea din el? Ce făcea, cum supraviețuia ca scriitor? Cei mai mulți nu aveau astfel de probleme. Lipsa de vocație îi făcea să acopere paginile cu nimicuri. Ei nu întâlneau în calea lor cenzura. Se aliniau ușor tuturor plenarelor, indicațiilor și sugestiilor redactorilor. Alții, după două trei experiențe oportuniste, deveneau rezervați față de regim. Mai ales după ce aveau o oarecare siguranță materială. Deveniseră membri ai US, aveau

Exista o complicitate a editurii în acest joc. Cenzorul și editorul erau de aceeași parte a baricadei. Liviu Călin și George Bălăiță erau partenerii de încredere ai lui Mihai Dulea și Radu Constantinescu.

prieteni suspuse insistent cultivate și oarecare protecție. Dacă făceau și ceva succes cu o carte, atunci treceau drept scriitori importanți, valori sigure ale literaturii contemporane. Ei nu prea aveau probleme cu cenzura decât pentru unele pasaje. La care de regulă renunțau după mici crize de nervi și exasperare, pe care le povesteau la cârciuma scriitorilor. Asta le permitea să pară persecutați de regim, chiar vag disidenți. Ei se plasau perfect și cu slăbina în pod și cu ea în burtă. Era o duplicitate aici în care unii erau mari maeștrii. Pentru ștabii regimului ei erau „de-ai noștri”, „tovarăși de drum”. Pentru lumea culturală erau „îndrăzneți”, „cu coloana vertebrală” etc. Sunt destui care au reușit această echilibristică. Aceștia nu au scris pentru sertar. Ei au găsit un modus vivendi cu regimul și și-au publicat cărțile. Ce făceau ceilalți, și cu vocație, nedispusi la compromisuri. Ei au scris pentru sertar. Au făcut încercări la edituri, nu prea convinși. Nu au fost surprinși de refuz, au continuat să scrie. Cam aici s-a redus rezistența lor. Ar fi trebuit să publice în samizdat, și când nu exista, să-l inventeze. Să dea declarații publice, să se bată pentru cărțile lor, să acuze regimul, cenzura. Ceea ce aproape nimeni nu a făcut. Un alt scenariu pe care s-au înscris mulți scriitori a fost exilul. După tentative mai mult sau mai puțin reușite de a coabita cu cenzura, s-au refugiat în Occident. Acolo unii au devenit activi în denunțarea regimului, alții au preferat strict o carieră profesională.

Cine a scris literatură de sertar? Întâi de toate cei refuzați de cenzură. Apoi alții care nici nu s-au adresat editorilor, știind că e inutil să încerce. Apoi sunt autori care au publicat unele manuscrise, dar altele le-au păstrat în sertar. După 1989 au apărut sute de titluri scrise în perioada anterioară. Ele au fost fie respinse de cenzură, fie de edituri, fie au apărut venind din sertarele în care au fost îngropate. Și am convingerea că suntem abia la începutul descoperirilor și revelațiilor. Editorii caută

înfrigați asemenea manuscrise, contând pe succesul lor. Nu întotdeauna ele sunt și bune. Faptul că au așteptat 5, 10, 20 de ani nu este o garanție a valorii. Singurul lor atu de start este sinceritatea. De aici încolo suntem în necunoscut. Plecând de aici mulți au negat valoarea acestei literaturi, echivalând „literatura de sertar” cu nonvaloare, cu veleitatea literară. Alții au negat pur și simplu existența literaturii de sertar. Cei care au făcut-o, e un amănunt

esențial, nu au scris nimic pentru sertar. Și cum erau bine înșurubați în lumea culturală a anilor '80, părerea lor a avut prevalență o vreme. Astăzi, o simplă statistică ar arăta mulțimea de titluri apărute. Cele mai mari succese literare au apărut din sertare rămase închise până în '89. Sigur că aici se

ascund dispute, un conflict de interese. Cine susține că nu există literatura de sertar, implicit își susține cauza sa proprie, rolul său în spațiul literar, susține vechile clasamente și poziții încetățenite până în '89. Aceeași reticență a fost de pildă față de scriitorii din exil. Ei au fost respinși pentru că venirea lor implica inerent o dispută cu vechile reputații, cu pozițiile cucerite de acestea din urmă sub regimul comunist. Scriitorii din diasporă au fost primiți cu reticență, din aceleași cauze pentru care scriitorii cu cărți de sertar au fost ignorați, contestați. Ei veneau să schimbe ierarhiile așezate încă din anii '60. Nimeni nu a îndrăznit să spună că nu există o literatură română în diasporă. Destui au susținut că nu exista literatură de sertar. Pentru a-i contrazice aș aminti doar două nume: Nicu Steinhardt și I.D. Sârbu. Eu cred că două revelații de o asemenea amploare ar trebui pur și simplu să închidă discuția. Finalul discuției îl vom înregistra în timp, când literatura de sertar nu va mai fi privită „politic”. Ca o sursă de influență, de avantaje, de plasament social. Ca o amenințare a pozițiilor altor scriitori care nu au avut „prudența” să scrie pentru sertar. Acum literatura de sertar este o miză, o temă în conflictele din viața literară. În timp va fi privită cu liniște, cu toleranță, ca o prezență printre altele. Cu trecerea timpului și cei interesați s-o nege se vor periferiza, vor trece dincolo. Ca și autorii literaturii de sertar. Ce va rămâne va fi descoperit de cercetătorii din 2050 ca o dispută pitorească la sfârșitul secolului trecut. Pe vremea aceea nu știu despre ce cărți și autori se va mai vorbi și cine va mai remarca amănuntul că un autor a fost interzis 10 ani sau că e vorba de literatura de sertar. Sintagma va dispărea. Deocamdată această literatură este ca o linie de demarcație sociologică. Unii sunt frustrați că nu au avut nimic prin sertare în decembrie 1989. Alții sunt frustrați că nu i-a declarat nimeni genii deși aveau manuscrise în sertar. Cei mai mulți însă sunt nepăsători la acest subiect.

CONTROVERSE

de FLORENȚA ALBU

Vreme de peste două decenii m-am învrăbit, mi-am disputat întâietatea cu FRATELE NU, acest adulter ego privind-mi peste umăr în timp ce scriam, refuzând complicitatea autorului cu cenzorii, refuzând să învăluie negrul-gri în rozuri, să-și boiască disperările, să pună surdină dramelor personale (vă amintiți de „fericirea personală”, urarea din „epoca de aur”?) FRATELE NU, personajul invocat de atâtea ori în poeme și paginile jurnalului, martor incomod, un însumi drastic, judecător mie însumi.

Și cele mai dureroase au fost sfâșierile, crizele între scrisul nescris, refuzul autocenzurii, încercarea de a fi un întreg integru, cu orice preț.

În ultimii ani, înainte de de 1989, simțind imposibilitatea, inacceptarea, refuzul identificării cu autorul unor volume dozate astfel, învăluite-oblojite, încât să treacă! Văzând cum tot mai multe pagini adaugă scrisul nepublicabil, imposibil de scos la lumină.

Confruntarea cu acel însumi - FRATELE NU - din epoci de tristă (re)memorare, mi se pare mult mai importantă, gravă, decât încercarea de a convinge azi, pe nu știu cine, că a existat un fel de reclusiune și pentru cei necondamnați la închisoare: un fel de exil și pentru cei care au cunoscut doar exilul interior.

LITERATURA DE SERTAR: tema la zi (locul comun) prea mult comentată-infirmată-afirmată de unii și de alții.

Și sunt cei care susțin că „limbajul esopic” ar fi fost geniala găselniță care a ferit cele mai multe scrieri de vigilența cenzurii - ba cred chiar în existența unor cenzori care au

consimțit să participe la păcăleală, practicând cu autorii, făcându-se că nu pricep. Părerile la fel de categorice, de-o parte sau de alta, înmulțindu-se în vremea din urmă mi se par de-acum, fastidioase.

Atâtea vreme cât nu sunt discutate de-ajuns, nici reevaluarea-revizuirea valorilor ultimelor decenii și nici integrarea literaturii exilului într-o literatură contemporană unică, făcându-se și în acest din urmă caz, cernerea necesară a valorilor.

În ultimul timp apar tot mai multe volume de poezie și proză, purtând însemnul unor colecții de SCRIITORI ROMÂNI DIN EXIL, prea generoasele editări care, doar cu unele bune excepții își merită locul distinct.

Din câte știu, literatura de sertar tipărită în anii din urmă nu s-a bucurat de asemenea publicări preferențiale. Poate observația mea, în privința abundenței scrierilor autorilor din diasporă tipărite (care nu se disting decât prin trimiterea - sublinierea editorială) va răni alte posibilități, va stârni alte controverse inutile. Convingerea mea și a altora este că ar trebui să primeze criteriul valorii, indiferent dacă sunt scrieri normale sau de sertar - sau din exil (și tot acum, îmi amintesc gâlceava stârmită pe această temă a editărilor, la ultima întâlnire a scriitorilor români din întreaga lume, Neptun - oct. 1997).

Dar aceasta este menirea istoriei literare - istoriilor tot mai mult anunțate, în stadiul de proiect sau în diverse etape de elaborare; ele vor trebui să cearnă valorile de conjuncturile epocii - și cred că timpul, generațiile următoare nu vor reține decât ca fapt divers, ca amănunt biografic, încercările care au trecut autorii demni de reținut...

Am fost și eu atrasă, în câteva rânduri, de asemenea controverse: a existat la noi sau nu,

literatură de sertar (în sprijinul afirmației unora, am adus punctul meu de vedere, argumentele și chiar ZIDUL MARTOR, ca literatură de sertar!). Faptul că investigația-divagația continuă, că se joacă pasul pe loc, mai departe, cu o stăruință demnă de clarificări mai importante, azi; că se bate monedă și falsă monedă pe această temă, îmi pare mai mult decât exagerat.

Este ca un fel de (altă) investigație, autentificare a calității de revoluționar - păstrând proporțiile - ceea ce se cerea, patetic și ridicol, cu puțin timp în urmă, la gardul de fier al Pieții Revoluției.

Ori, în literatură nu se dau note pentru rezistența autorilor, nici dispense de calitate pentru scrisul... combatant!

Din fericire pentru ei (pentru a nu cădea în ridicolul istoric) scriitorii care au produs/creat asemenea literatură, nu cer recunoașterea altora, nici certificate de autentificare pentru literatura de sertar (de altfel, manuscrisele însele pot proba veridicitatea, datarea etc); și nu i se cere vreunui tribunal să deschidă procese literare, când nu a rezolvat nici procesele literare, când nu a rezolvat nici procesele crimelor săvârșite - și dovedite - în comunism.

Nici măcar dosarele securității nu au dezvăluit încă vinovății și complicități (și nici scierile „arestate” - puse la popreală cu adevărat!). Și chiar Cartea Albă a Securității - ce altceva decât o ficțiune în limbaj esopic?...

Literatura de sertar este o problemă de conștiință a fiecăruia cu el însuși - așa cum a fost și atunci când a scris altceva-altfel, asumându-și riscul!...

Sigur că cei care neagă existența literaturii de sertar (ascunsă, mai bine spus) ar fi discutat altfel, dacă Augustin Buzura sau alt prozator important în epocă, ar fi dat la iveală un roman „de sertar”, imediat după '89. Cum nu s-a petrecut minunea, cum pot fi consolați cu scrierile unor oarecari-anonimi?

Din toți anii aceia îmi rămâne negația - Fratele NU, zbuciumul cu mine însumi-însumi - pentru care nu cer recunoașterea nimănu.

Literatura de sertar: o noțiune controversată. Așa cum e, de regulă, controversat firescul. Dar nu era oare firesc ca, în condițiile regimului totalitar, întemeiat pe cenzură, să ia naștere o producție clandestină, o oficiere a conștiinței literare în catacombe? Tot așa de naturală cum evaporarea apei puse pe foc, ea reprezintă emanația unei frustrări de libertate, a ideologizării silnice și a dirijismului ce au însoțit un sistem politic al opresiunii prin excelență. Desigur, fenomenul e mai complex. Unele din creațiile ce n-ar fi putut fi publicate în epoca Dej, când șurubul era „strâns” la maximum, au văzut lumina tiparului în anii drămuitei liberalizări de după 1965. Însă și atunci nu fără modificări și reduccții, nu fără o luptă continuă cu „forurile” interdictive. După tezele de inspirație maoistă, din iulie 1971, dificultățile puse în calea scriitorilor și cărturarilor au sporit iarăși, ducând la îngroșarea lotului de texte „nepublicabile”. Ceea ce ne obligă a aprecia perioada comunistă în ansamblul său drept o generatoare permanentă a literaturii de sertar. Un soi de explozibil „natural”, produs, aidoma unei vegetații chiar și la temelia eșafodajelor anomaliei, merit a le surpa.

În România, atari scrieri au fost, logic, cu atât mai multe cu cât ne-a lipsit samizdatul, înfloritor în alte state ale Estului. Măcar cu această competiție s-ar putea alege insuficiența noastră de curaj civic în planul difuzării textelor inconformiste, care n-au depășit, cu prea puține excepții ale evadării în „lumea liberă”, stadiul unui deopotrivă ideal...

Azi, mai mult decât dovedirea literaturii de sertar (de la memoriile personalităților regimului

ÎN TRE APLAUZE ȘI SUFERINȚĂ

de GHEORGHE GRIGURCU

interbelic și de la mărturiile asupra Gulagului până la atâtea opere cu caracter critic, metafizic, religios, create în țară sau în diaspora, avem încredințarea că ea constituie o evidență), ne interesează poziția celor ce o contestă. Avem a face, în genere, cu două atitudini, care nu o dată se conjugă. Mai întâi cu mentalitatea conservatoare a unor autori având situații privilegiate (câteodată în ciuda unor gesturi de disidență mai mult ori mai puțin inconsecvente), atât în „epoca de aur”, cât și în timpul legislaturii Iliescu, a unor, altfel zicând, nomenclaturisti culturali, ce reacționează constant împotriva împotrivirii la comunism. A oricărui gen de împotrivire la comunism. În mîntea lor, dominată de ideea de „ordine” pe stil vechi, literatura de sertar e o necuviință, o sfidare, o subversiune, după cum exilul e încă o oficină de trădători de țară, spioni, sabatori. Chiar dacă discursul li s-a mlădiat, s-a impregnat cu unele ingrediente „democratice”, aversiunea lor ideologică a rămas intactă. Pentru persoanele în cauză (azi, ca și ieri, diriguitori de reviste, edituri, fundații), e mai convenabil să susțină că literatura

de sertar... nu există. Ar fi în stare a susține, cu o egală solemnitate, că soarele e albastru iar laptele verde dacă ar fi existat cândva directive de partid și de stat în acest sens.

În al doilea rând, există o seamă de scriitori oficializați de către puterea comunistă, care s-au obișnuit cu „supremația” valorii lor, adesea artificial pompate, totdeauna scutite de confruntarea cu autorii indezirabili, din ce în ce mai numeroși. Beneficiari ai unei „liste de valori” ce purtau aprobarea „forurilor”, grijulii, desigur, cu protejării lor „estetici”. Ce nevoie avem, își spun acești literați, de o concurență care nu ne-ar restrânge spațiul vital dobândit? La nevoie, n-am putea oare figura și noi ca oponenți, rezistenți, disidenți? N-am putea declara propriile noastre opere de sertar? Faptul e documentabil de la Adrian Păunescu la Marin Sorescu. Rămâne ca cititorii să stabilească singuri deosebirea, nu chiar semnificativă, dintre „sertarul cu aplauze” și cel incluzând suferința autentică a unor conștiințe jugulate.

LITERATURA DE SERTAR

de ALEXANDRU GEORGE

De câțiva ani foarte buni, publicul cultural românesc trăiește revelația literaturii de sertar, a operelor scrise mai demult și împiedicate din motive diferite mai ales politice - să apară. Mai precis, am în vedere cele concepute cu scadență îndepărtată, uneori gândite ca niște testamente ale autorilor lor. Fenomenul este cu atât mai interesant cu cât, deși în teorie era previzibil, a constituit o surpriză, infirmând pe unii care se grăbiseră după Eliberare să facă declarații sceptice, negând oricum importanța fenomenului. Erau mai ales spirite nomenclaturiste, care trăind în condiții de privilegiați în comunism (Eugen Simion, Andrei Pleșu, Mircea Dinescu) nici nu bănuiau profunzimea ascunderii în comunism, a existenței larvare sau cu centrul de greutate invizibil, atunci când ei erau vedete de rampă, de catedră și chiar de piață. Toți acești negatori, de perfectă bună credință, afirmă că „scriitorul român”, deși se lovise de piedici, de restricții și neplăceri, a știut în tot acest timp să se strecoare, să ocolească, să dejoace programul regimului totalitar și să se afirme aproape ca într-un regim de libertate, ceea ce nu a încurajat în răstimp un alt tip de scriere, cu adevărat sinceră și „demascatoare”. Trebuie de asemenea precizat că mulți autori de sertar (printre care și iscăitorul acestor rânduri) nu s-au gândit la prăbușirea peste noapte a comunismului; eventualitatea întrezărită era o largă liberalizare a lui, prin dispariția lui Ceaușescu, un comunism à la hongroise, promis și de Gorbaciov, îngăduind deci și o libertate de expresie, de neconceput în momentul când ei își elaborau operele ascunse. E vorba deci de scrieri cu apariție amânată, care să prindă eventual un „moment mai bun, un dezgheț”, așa cum se petrecuse în cadrul sistemului pe la mijlocul anilor 60. Nu trebuia să-ți aștepti doar moartea, care oricum te grația, sau îți îngăduia, fără sancțiuni, să spui și lucruri inadmisibile cândva.

S-a scris, așadar, cu mai multe intenții decât admite judecata sumară și logica unor deducții simpliste. Și iată că după ce păruse a fi dezmințită de realitate (fapt întărit și de inexistența unor samizdate), a început să iasă la iveală o întreagă literatură de sertar, unele cărți concepute ca simple mărturii fără pretenții artistice, deși aparțin indiscutabil acestei categorii, altele depășind cu mult tipul de scriere de elaborare îndelungă cu care s-ar putea confunda. Cel mai frapant aspect se dezvăluie în domeniul prozei: ultimii ani au fost dominați de numele unui N. Steinhardt, I.D.

Sârbu și Al. Vona, a căror apariție a constituit un subiect de senzație (ca și dezvăluirea, după decenii de interdicție a romanelor lui Pavel Chihaiia, Mihail Villara și Petru Dumitriu) - subiect însă și de contrarietate pentru unii tineri, concurați deodată în fruntariile lor artificiale temporale de tip „optzecism” și „nouăzecism” așa de discutabile. Să mai punem la socoteală romanul lui Alexandru George **Oameni și umbre**, dar și **Jurnalul** lui Mircea Zăciu? O indiscutabilă operă de sertar este marea **Antologie** a poeziei românești lucrată decenii în șir de Laurențiu Ulici, fără nici o speranță serioasă de a fi făcută publică în regimul comunist, o problemă care ar merita să fie discutată și sub acest aspect.

Toate acestea se înscriu ca un fenomen nou, specific unei literaturi care și-a pierdut libertatea; oamenii nu și-au mai gândit (toate) scrierile în perspectiva apariției imediate, așa cum fusese înainte. În regimul nostru liberal, mai mult sau mai puțin democratic, nu era de conceput așa ceva, cenzura era ca și inexistentă, acționând doar în starea de război sau în momentele când se decreta „starea excepțională, repede, dealtminteri, ridicată. Asta făcea că orice articol de revistă să apară maximum la câteva zile după concepere, iar o carte să vadă lumina vitrinelor în câteva luni. (Nu e de luat aci în considerație literatura de elaborare îndelungă, cum a fost **Ion** al lui Rebreanu sau

amânarea valorificării propriei creații lirice în cazul lui Argezi, cărți „oprite” din voința autorilor, a unui scrupol artistic. Sau să adăugăm în cazul **Adelei** a lui G. Ibrăileanu, scrisă cu mai bine de un deceniu înainte de apariția ei, care a fost amânată de autor dincolo de pragul vieții acestuia terestre. Un caz aparte, pentru că îmbină cele două situații e cel al lui Vinea: volumul **Ora fântânilor**, apărut în clipa morții sale era gata cu cel puțin un deceniu înainte și apariția îi fusese vestită în programul Editurii Fundațiilor imediat după război. Până atunci opera lui poetică fusese „amânată”; odată cu venirea comunismului, devenise una de sertar, deoarece ea nu mai putea fi divulgată, chiar dacă autorul ar fi dorit acest lucru.

Momentele revelației treptate a unei întregi literaturi de sertar ca niște succese ale adevăratei

O indiscutabilă operă de sertar este marea Antologie a poeziei românești lucrată decenii în șir de Laurențiu Ulici, fără nici o speranță serioasă de a fi făcută publică în regimul comunist, o problemă care ar merita să fie discutată și sub acest aspect.

creației artistice, împotriva restricțiilor, a lozincilor și îndemnurilor oficiale, au marcat clar perioadele de „dezgheț” în politica puterii discreționare comuniste. Prima a fost cea foarte timidă și supravegheată, care a urmat morții lui Stalin, dar care a însemnat ceva față de noaptea adâncă precedentă. Prima care s-a putut înregistra a fost **Groapa** lui Eugen Barbu, opera unui rezistent împotriva comunismului, care se dăduse recent și oportun pe brazdă. Era o carte strident neobișnuită, scrisă nu numai împotriva programului oficial, dar și într-o manieră care trăda un om de altă formație artistică decât a scânteistului format la școala Partidului sau a scriitorului de „tip nou” pe care-l preconiza conducerea politică și îl credea apărând din rândul tinerilor. Deși au fost contemporani prin debut, între Eugen Barbu și N. Labiș este o diferență enormă, cum e și între autorul **Gropii** și Nicuță Tănase sau N. Țic.

A doua mare deschidere se poate considera după 1960, mai precis mijlocul deceniului, când Partidul nu numai că a relaxat rigiditatea inițială, dar a pierdut controlul producției literare. Atunci au apărut multe opere de sertar, poeziile lui Blaga fiind integral recuperate, ca și producției lirice și prozastice, de succes senzațional ale lui V. Voiculescu, o surpriză față de ceea ce ele se puteau bănuia a fi. În sfârșit, prin jurul lui 1970, se înregistrează debutul tardiv al lui Leonid Dimov,

M. Ivănescu și Alexandru Miran, în fine apariția unui șir de prozatori cu totul neprevăzuți de programul comunist, care scriau de decenii: Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Alexandru George, Costache Olăreanu și Barbu Cioculescu, care au constituit un subiect de scandalizare, dar și o problemă nici măcar la ceasul de față rezolvată. În mod semnificativ, s-au revelat și opere filosofice de sertar, începând cu cele ale lui Noica, publicate mai apoi în serie, dar și cele ale lui Anton Dumitriu, încheiată (în epocă) de marea operă a lui Mircea Florian. (Programatic, prima rămâne totuși **Doctrina substanței** a lui Camil Petrescu, expedită în timpul războiului la Roma, poate într-o variantă mai succintă; necunoașterea acesteia este indirect opera comunismului, și mai mult a Istoriei).

Toate aceste evenimente au produs o gravă distorsiune temporală, în perfectă contradicție cu linearitatea cursului anterior al literaturii române; periodizarea ei nu mai e posibilă sau dacă am încerca-o ar fi în discordanță cu realitatea de fond. (Și asta într-un domeniu în care însăși ideea de succesiune nu se confundă cu cea de cauzalitate). Personal o las în seama spiritelor critice cu perspective vaste, care pot cuprinde fenomenul literar în cea mai amplă a lui respirație, care stăpânesc fruntarii determinate acum de anomalii și de accidente, nu de ceea ce era cu tot neașteptatul său, firescul unui fenomen natural.

Desigur că tot ce am afirmat mai sus ține de aspectele exterioare, deși determinante, ale acestei noutăți pe care o reprezintă literatura de sertar; dar eu am făcut, și încă îndelung, această experiență, inițial fără absolut nici o speranță de a ieși la suprafață, de a-mi face cunoscute scrierile. Abia după 1960, într-o perspectivă optimistă la care eu nu aderam, deoarece eram mult neîncredător și mi-am închipuit că e vorba de un simplu NEP cultural, care va fi stopat brusc de inițiatorii lui perfizi, am început și eu să nădăjduiesc. Adevărul, pe care nu încetez a-l proclama și pe care nu-l crede nimeni, este că mie îmi lipsește vocația de autor de sertar. Nu sunt un om închis, sunt un tip extravers, sociabil în cel mai înalt grad și, dacă regimul comunist m-a silit să trăiesc catacombă, aceasta mi-a reușit pentru că în subsolul realității sociale pe care o dominau comuniștii era atâta lume, încât mă aflam tot în societate. Era lumea mea, oamenii foarte diferiți, dar cu care împărtășeam nefericirile, ideile, bună parte dintr-un trecut comun, chiar și speranțele.

Societatea liberală în care ne formamem cu toții și care, exceptând interregnumul legional, existase și pe vremea lui Antonescu, o lume vorbărească, comunicativă, o lume a convivialității, chiar dacă aceasta era făcută prin dezbateri și contradicții, a fost formal anihilată de comunism, dar în realitate s-a păstrat sub forma unor mici enclave, în cercuri de prieteni, de familie, de oameni care se credeau în siguranță și puteau să-și comunice adevăratele gânduri.

...Dar să-și comunice și operele literare, atunci când se întâmplă să scrie. Rămânea totuși un pericol grav să fii prins, căci simpla literatură nedivulgată sau nepublicată și păstrată în secret te făcea suspect. Chiar și notația personală cu caracter strict intim, dar care reflecta cât de cât situația „din lume”, te putea duce la pușcărie. Jurnalul lui M. Sebastian, o operă care pentru diverse motive s-a făcut cunoscută așa de târziu, conține (deocamdată) ca prima scriere cu adevărat de sertar, deoarece e vădit că autorul a lăsat-o în vederea publicării. Succesul ei a fost însă mai mult de mărturie istorică nu de divulgare a unei drame personale, ceea ce în mod clar a ambiționat să fie **Jurnalul fericii** refăcut din memorie al lui N. Steinhardt.

Oare experiența scrierilor de sertar, expresie a unui regim concentraționar, să marcheze adâncirea experienței artistice pentru scriitorul nostru așa de înclinat spre expresia imediată? În tot cazul, asta dovedește că **Jurnalul** vizibil contrafăcut al lui Paul Goma nu e al unui om care a știut să tragă consecințele unei experiențe teribile pe care totuși a făcut-o și care constituie, până acum, unul dintre puținele sale titluri de stimă, pe care nu le poate anula nici vizibila și scandaloasă lui lipsă de inteligență.

SERTARUL, PUȘCĂRIA NOASTRĂ...

de DAN STANCA

Puține lucruri au fost mai disprețuite după decembrie 1989 decât literatura noastră de sertar. Persoanele mediocre care pe timpul comunismului își limitaseră disidența și instruirea la a se distra pe seama unui banc cu nea' Nicu și coana Leana, sau care se lăudau cât îi ținea gura că au făcut rost pe sub mână, bunăoară, de ultimul roman al lui Buzura, **Drumul cenușii**, după revoluție n-au așteptat să treacă prea mult timp și au început să împoasăte cu noroi.

Ce ați spus, domle, că am avut literatura de sertar și că după schimbarea regimului o să iasă pe piață niște romane formidabile? Uite că nu apare nimic. Scriitorul a scris exact cât a putut să publice. În rest, s-a lamentat ca un impotent, a băut, a stat la coadă la carne ca ultimul amărăștean și a așteptat să vadă ce-o mai aduce ziua de mâine!

Asemenea raționamente au fost numeroase. Concluzia s-a impus de la sine: n-am avut disidență, n-am avut literatură de sertar, n-am avut nimic. Nu l-am avut decât pe Ion Iliescu și arpagicul Blandianei. Foarte urât! Lucrurile nu au stat deloc așa. Romane de sertar au existat, jurnale, fișe de lectură, un peisaj variat al protestului... Omul de o anumită condiție intelectuală nu s-a putut împăca niciodată cu pasivitatea. Dacă nu a ieșit explicit în stradă, dacă nu a redactat scrisori incendiare, a mediat în schimb, a citit filocaliile, texte sacre, a reușit să facă rost de lecturi fundamentale. Acesta a fost un semn cert al opoziției sale.

Nenorocirea, cred, în privința fructificării literaturii de sertar după decembrie 1989 nu se datorează atât scriitorilor care n-ar fi avut nimic ce să ofere, ci editorilor. Poate și timpul a curs foarte rapid și odată cu el s-a degradat gustul cititorilor.

La începutul lui 1990, așadar, editorii români aveau datoria să se miște foarte repede. Era o chestiune atât de adaptare cât și de demnitate. Într-un fel, ceea ce făcuseră până la acel moment era mai mult sau mai puțin depășit. Recuperarea literaturii de sertar nu reprezenta numai o problemă de strictă competență profesională. Literatura de sertar era mai mult decât literatură bună. Chiar proastă și tot era mai importantă decât literatura judecată după criteriile ce funcționaseră în anii '80. Trebuie spus foarte clar lucrul acesta.

Desigur, scriitorul român, care prin ce scrisese în țară, în condiții de anonim, avusese și el exilul său personal, a avut de înfruntat o concurență foarte severă. Pe de o parte trebuia să facă față literaturii din diasporă. Pe de altă parte trebuia să reziste puternicei ofensive a memoriilor, a textelor de politologie, de istorie etc. Scriitorul, fără îndoială, s-a trezit puțin mai mult descumpănit în fața unor asemenea concurenți. Categorie, forțele sale nu erau atât de mari pentru a câștiga într-o asemenea luptă, la urma urmei, înegală. Și totuși...

Iarăși intervine problema editorilor. Au fost ei complet de bună credință? Nu vreau să dau nume fiindcă aș lăsa impresia că prin ceea ce scriu acum exprim o răfuială personală. Dar din perspectiva timpului care s-a scurs în acești opt ani și care se va scurge de acum încolo, analiza situației respective merită făcută cu toată atenția și responsabilitatea.

Astfel, este mai mult decât incalificabil și degradant din punct de vedere moral ca odată

Nenorocirea, cred, în privința fructificării literaturii de sertar după decembrie 1989 nu se datorează atât scriitorilor care n-ar fi avut nimic ce să ofere, ci editorilor. Poate și timpul a curs foarte rapid și odată cu el s-a degradat gustul cititorilor.

cu schimbarea vremurilor, odată cu aflarea într-un climat de libertate, să te agăți de aceleași criterii mărunte de până atunci. A fost o mare greșală ca după '89 să publici texte care foarte bine ar fi putut să apară și înainte de '89, minus una-două „șopârle”...

Atunci, întreb și eu ca tinerii din Piața Universității: De ce a mai fost revoluție? Ca tot așa să se publice, ca tot ei să fie la putere?

Repet: noile timpuri reclamau o schimbare radicală a judecării. Esteticul pur, imaculat, igienic trebuia dat la o parte pentru a face loc eticului și mai ales religiosului. În sfârșit era momentul pentru a fi împinse în planul editorial cărțile aparținând scriitorilor români contemporani, care indiferent de valoarea lor - valoarea până la urmă e o chestiune relativă - aveau curajul să pună în centrul lor o problemă de ordin spiritual, cu toate implicațiile ei. Cu toate acestea unii editori nu au vrut să riște. Au vrut să rămână în continuare captivi propriilor lor obiceiuri și inerții intelectuale. Din puținii bani vechi pe care-i mai aveau la dispoziție înainte ca inflația să scape de sub control și prețul unei cărți să se mărească de zece, de o sută, de o mie de ori, ei au preferat să acorde

credit tot textualismului minor, metaforei timide și blege, caligrafiei de școală primară. La întrebarea de ce fac asta, au răspuns: aceasta are valoare, eu mă aflu pe acest scaun pentru a promova literatura română de bună calitate, scrisă serios, profesionist și nu mă interesează așa-zisa opoziție pe care un scriitor sau altul a făcut-o în clandestinitate.

În acest fel timpul a trecut. Cărțile de sertar, atâtea câte au fost, au continuat să mucegăiască unde se obișnuiseră să stea: adică tot în sertar. Gustul cititorilor se schimba cu maximă rapiditate. Memoriile năvăleau pe piață. Gulagul comunist de la noi și din întreaga Europă răsăriteană începea să fie dezvăluit în adevărata sa imagine cruntă, nemiloasă. În asemenea condiții ce ar mai fi contat dezvăluirile pe care tu, autor nepublicat, le făcuseși în anonimatul anilor trecuți. Tu nu trecuseși nici prin pușcărie, tu nici nu fusesseși deportat, nu luptaseși pe front. Cititorul te taxa imediat. Nu-mi spune nimic protestul dumitale. Literatura noastră de sertar, astfel, a fost sugrumată înainte de a putea să iasă pe piață.

Acum zarurile sunt aruncate, timpul a trecut, nimic nu ne mai poate întoarce în poziția din ianuarie 1990. Nimic și nimeni! Ceea ce i s-a întâmplat literaturii noastre de sertar oglindește însă drama dintotdeauna a cărților: degeaba sunt scrise dacă nu apar la momentul potrivit. Ce este în miezul lor, inexpugnabil și atemporal, se reverberează și peste o sută de ani. Nu asta-i problema! Dar mirajul, impactul lor viu, omenesc asupra unei ambianțe căreia de fapt i s-au și adresat nu mai există!

Singurul scriitor care după decembrie 89 a reușit să-și impună literatura de sertar este H.R. Patapievi. El a venit formidabil din urmă, reușind să învingă în lupta inegală pe care a avut-o de dat cu concurenții numiți anterior. Este un caz unic și cu atât mai semnificativ. Poți să nu fii de acord cu ce a scris Horia Patapievi în cărțile sale, dar nu poți să nu recunoști anvergura sa de învingător asupra vieții și istoriei. Interesant totuși că

acest triumf nu a venit pe calea romanului, ci pe calea eseului. Un **Pavilion al cancerșilor** scris de un român, carte ținută în sertar, care să explodeze literalmente în 1990 nu prea a existat. Ar fi, desigur, o excepție: I. D. Sârbu. Cu toată aprecierea de care s-a bucurat **Adio Europa**, receptarea sa, totuși, a fost, după părerea mea,

redușă. S-ar putea să fie și alte exemple dar care-mi scapă acum. Oricum, lumea e deja stratificată, înghețată, surprizele nu prea mai apar. Câte sertare nu or fi în continuare doldora de manuscrise, iar bieții autori se sting văzând că au ratat și acest ultim prilej, decembrie 89, de-a se afirma. Când Cristiaș Tudor Popescu a scris acel articol în **ARC** care a supărat pe mulți, el intuia doar parțial drama noastră. Adică vedea numai jumătatea inferioară a cercului, pustiul, deșertul, lipsa cărții mari. Jumătatea superioară este însă aceasta: pușcăriia sertarului, desincronizarea între scrierea unui roman, apariția și, mai ales receptarea sa. Și dincolo de acestea, destinul unor scriitori de-a fi anonimi până la capăt. Gloria e până la urmă o loterie. Destinul este însă providențial. Ca să le corelezi trebuie, cred, să existe o șansă națională care depășește condiția individualității.

Până la urmă, sertarul e și o chilie. Iar chilia e un templu. A fi în templu înseamnă a fi în centrul lumii. Transmutarea sertarului din pușcărie în spațiu sacerdotal e în ultimă instanță adevăratul prilej pentru a reuși să te afirmi... în cer...

DANS PRINTRE „FOARFECE”

de EDUARD HUIDAN

S alutară ideea „Luceafărului” de a realiza un număr despre cenzură. Este bine să ne mai aducem aminte acum, când cărțile, este drept, apar mult mai greu și în tiraje infinit mai mici decât în anii când autorii „dansau” printre „foarfece”, de secvențele care, orice s-ar spune, ne-au marcat atât condiția de scriitor cât și creația, mai ales că mulți dintre cei care vegheau pentru ca nimic să nu scape au devenit dizidenți, militanți pe la diferite formațiuni politice care se declară, desigur, anticomuniste, manifestându-se public fără pic de rușine. În ceea ce mă privește, ca de altfel foarte mulți colegi, aș putea scrie un roman despre acest „dans” printre „foarfece”. Mă voi opri la câteva episoade, luate la întâmplare, dintr-un jurnal care va deveni poate, în această zonă a confruntărilor cu cenzura, un roman satiric.

Încă de la prima carte, „Trandafirul de plastic”, apărută la Editura Albatros în 1983, am făcut cunoștință cu creionul bont al unei „tovarășe”, pe care nu am văzut-o niciodată, și pe care mi-o imaginez ca pe una dintre femeile comisar, cu bască, loden și bocanci în picioare. Dumneaei, încă de la prima citire, a înscris, efectiv cu un creion chimic, pe coperta manuscrisului, de o parte de o scurtă vreme îngrozitoare, prozele care puteau să treacă, bineînțeles cu anumite „schimbări”, iar pe cealaltă parte, extrem de consistentă, tot ceea ce nu se putea publica. Trebuie să-i mulțumesc redactorului de carte Ion Acsan, care m-a ferit de un contact fizic cu „tovarășa”, cerându-mi, cu o răbdare de fier, de fiecare dată, alte proze în locul celor puse la index. Până la urmă a rămas ceva, într-o carte despre care au existat unele „nedumeriri” ale criticilor privind

„coexistența” unor proze de factură satirică virulentă, cu altele de un lirism surprinzător în raport cu primele. Următoarea carte, romanul „Linia”, pe care scrie 1984, dar a fost lansat în condițiile pe care le voi relata mai jos abia pe la mijlocul lui 1985, a

circulat asemeni unui tramvai între Editura Cartea Românească și Casa Scânteii. Era, inițial, o culegere de nuvele, dintre care, până la urmă, a trecut doar una, cea care a dat titlul cărții și pe care redactorul de carte, Ana Barbu, a scris „roman”. Și așa au scăpat - și sunt recunoscător celor de la Cartea Românească - o groază de „șopârle”, ceea ce a creat un mic scandal în rândurile celor care s-au recunoscut pe „linie” și care au făcut tot ce a fost posibil să „împrăștie” cartea, pentru a nu crea

„zgomote” care, evident, le-ar fi cauzat la „meserie”. De altfel, lansarea a fost una desprinsă parcă din absurdul „iepocii”. Ea a fost anunțată, prinsă în programul „culturii”, însă în ziua respectivă toată lumea a ajuns la lansare - Mircea Dinescu, Vasile Băran, Cornel Popescu, Ana Barbu etc. - doar cartea, prin nu se știe ce manevre, a rămas undeva între tipografie, editură și difuzare. Și uite-așa, după atâta așteptare, în prezența unui public numeros, am lansat o copertă, despre care fiecare participant a spus ce a crezut, toți exprimându-și încrederea că între cele două bucăți de carton - probele pe care le luasem cu mine din întâmplare - s-ar putea să fie și un text.

Sărbătorirea am făcut-o la lumina lămpilor de gaz împrumutate de la vecini, pentru că erau vremuri în care „Pană de curent” te lăsa în

Încercaseră atunci cei de la „Urzica”, Marius Tupan era un maestru în strecurarea lucrărilor „șopârliste”, să îmi publice o proză intitulată „Ne-am tuns, ne-am uns”, pe care însă cenzorul a prins-o în ultima clipă, când nu s-a mai putut face o înlocuire. Aceasta însă nu a fost singura prezență - absență, pentru că în 1988 am trăit o experiență similară.

bezna când ți-era lumea mai dragă. Această carte s-a vândut în câteva județe și orașe, vorbesc doar de cele de unde am primit semnale, cum ar fi Olt (normal!), Argeș, Buzău, Constanța, Oradea ș.a., le am notate pe undeva, pe listă. La câteva luni am găsit-o în talciocul de la Oradea, unde se vindea pe sub mână, la un preț neașteptat pentru acele timpuri. Aș putea să scriu foarte mult despre drumul romanului „Eroul nostru”, care după ce a trecut pe la Cartea Românească, Albatros,

retur autor, din nou Albatros, a văzut lumina tiparului la 10 ani de la prima depunere la o editură, în 1996, la Fundația Luceafărul, însă aș vrea să aduc în atenție și două întâmplări legate de publicarea în reviste sau antologii. În 1984, în „Perpetuum comic”, numele meu figurează în sumar și în materialul introductiv, „Maturitatea umorului românesc”, semnat de Alex Ștefănescu, însă dintre autorii semnalati și publicați sunt singurul care lipsesc. Încercaseră atunci cei de la „Urzica”, Marius Tupan era un maestru în strecurarea lucrărilor „șopârliste”, să îmi publice o proză intitulată „Ne-am tuns, ne-am uns”, pe care însă cenzorul a prins-o în ultima clipă, când nu s-a mai putut face o înlocuire. Aceasta însă nu a fost singura prezență - absență, pentru că în 1988 am trăit o experiență similară. Atunci, la Bienala umorului de la Vaslui, piesa mea de teatru care nu s-a jucat niciodată, inspirată dintr-o proză cenzurată, „Vasile se transformă” - subiectul: crearea omului nou într-un „laborator” ce te ducea cu gândul clar spre academia „Fane Patriotul” - a primit Premiul I, de la un juriu extrem de curajos, condus de Valentin Silvestru care, cu prilejul unei lecturi publice desfășurată în timpul bienalei, i-a asigurat pe cei prezenți că „finalul este bun, dar nu se știe ce se va întâmpla cu autorul.” Revista „Urzica” a scos în acea toamnă un număr dedicat, în mod firesc, celei mai importante manifestări a umorului românesc. S-a publicat palmaresul, în care figurez, precum și fragmente din lucrările TUTUROR autorilor, inclusiv Varujan Vosganian, care, dacă-mi amintesc, obținuse un premiu II sau III, cu excepția unei părți consistente, aproape două pagini de revistă, din piesa mea, pe care un cenzor zelos a scos-o înainte de a fi trimisă la tipar. I-am cerut atunci lui Ion Tipsie paginile respective, aș fi vrut să le păstrez, mi-a promis că mi le dă însă mai târziu mi-a spus ca nu s-a putut și l-am înțeles.

În final, normal, ajung și la interdicția de semnătură, performanță realizată în 1989. Antrenat în „dansul” printre „foarfece”, în numărul din martie al revistei „Astra”, unde aveam o rubrică de sport, cea de film îmi fusese luată cu câțiva ani înainte, după o cronică la „Înghițitorul de săbii”, am strecurat o „șopârlă”, unii au zis că a fost... „crocodil”, legată de 15 Noiembrie, data manifestărilor anticeaușiste și anticomuniste de la Brașov. Am scris în cronică respectivă, răspunzând chipurile unor cititori care mă întrebau cu cine țin, că sunt suporterul echipei „15 Novembre”

Piracicaba, culmea care chiar există în Brazilia. Mi s-a luat rubrica, dreptul de semnătură, două cărți „nevinovate”, una era o prezentare a Brașovului turistic cu ilustrații ale maestrului Miclea, aflată „pe țevă”, la „Sport Turism”, mi-au fost oprite. Cam acesta a fost, în câteva secvențe semnificative, „dansul” meu printre „foarfece”, mânuite de oameni cărora nu le port ranchiună, chiar dacă mă intrigă atunci când îi văd aburcați pe „tribunele democrației”. În fond, trebuiau și ei să câștige o pâine.

„MINISTERUL ADEVĂRULUI”

de EMIL MANU

Mulți literatori de azi se îndoiesc că e posibilă sau mai exact că a fost posibilă și o bună literatură „de sertar”, o literatură fără nici un fel de rabat la adresa esteticii, o literatură plină de simboluri al cărui înțeles era abscons.

Personal, ca deținut politic, am avut „șansa” să produc asemenea texte păstrate acum zise „de sertar”. Mai întâi, căutam să compun fraze care să nu trădeze la lectură un înțeles secund, lucru în care cu timpul mă și specializasem. Știind că se face și o asemenea comunicare criptică, de regulă, organele de specialitate în a „sălta” pe cei în cauză confiscau orice manuscris, rămânând să-i descifreze hieroglifile, undeva în liniște, la „Ministerul Adevărului”, apelând și la serviciile unor colegi de breaslă „amabili” pentru o mai dreaptă comentare.

Printre manuscrisele confiscate de acești „băieți cu ochii albaștri”, unul a căpătat o traducere de-a dreptul comică. Textul meu arăta în felul următor:

„Numai piciorul apelor sună așa
Cum ai povesti, cum ai plânge,
Pentru o țară veche, de catifea,
Pentru o lume cu anotimpuri de sânge...”

Anchetatorul m-a acuzat că am ponegriț orânduirea cea nouă, vorbind de burghezie ca despre o țară veche de catifea și calificând epoca noastră „revoluționară” drept o lume cu anotimpuri de sânge. De astă dată „organul” greșea; eu nici nu avusesem intenția de a da un înțeles ascuns versurilor.

Scriitorii care apelau la diverse trucuri, la diverse parabole, ca să nu fie descifrate înțelesurile mai adânci ale textelor, n-o făceau atât de simplist, cum se vede în analiza pe care acest anchetator specializat o aplica scrisului meu, maltratând niște versuri modeste, în cazul de față, nevinovate.

Literatura de sertar era mai ales însemnarea autografă de jurnal intim, unde autorul își „spunea focul” pe hârtie cu grija de a ascunde manuscrisul. Un caz tipic, în acest sens, e jurnalul lui Chiril Merișor din romanul lui Constantin Ţoiu, *Galeria de viță sălbatecă*. Eroul lui Ţoiu purta cu el caietul cu pricina ca să nu cumva să-l fure cineva în lipsa lui și să-l ducă direct la instituția mai înainte pomenită de mine. Și eroul colegului meu de generație a uitat caietul cu însemnări undeva într-un loc public, l-a găsit cineva și l-a dus exact unde „trebuia”.

Literatură de sertar s-a scris, s-au consumat în acest scop poate chiar mari cantități de hârtie. Și cum această literatură apela mai ales

la genul Jurnalului, cu însemnări intime, de multe ori neglijent scrise, deoarece pe autor nu-l interesa prea mult expresia literară (forma), ci conținutul textului și mai ales alegoria în care erau exprimate ideile „nocive”. S-au tipărit în anii de după evenimentele din decembrie foarte multe jurnale, unele scrise în anii regimului comunist; câteva din aceste compuneri, tipărite acum, nu sunt decât reconstituiri memoriale. Jurnalul, chiar cel

Însemnări păstrate ca literatură de sertar sunt și paginile foarte parcimonioase ca întindere publicate de Pavel Chihaiia la Editura Institutului European din Iași. Puține pagini de jurnal a publicat G. Călinescu, dar găsim în arhiva criticului câteva poeme pe care atunci când le-a publicat în volumul *Lauda lucrurilor*, a trebuit, silit de cenzură, să nu reproducă întocmai versurile poemului în care era vorba de cămașa fecioarei Maria

reconstituit, e o specie literară, agreată de scriitorii de memorii sau de amintiri din închisorile „cancerului roșu”; citez câteva din aceste apariții, unele excepționale. Închisoarea noastră cea de toate zilele e jurnalul unui intelectual sever, cu talent literar dar și cu o foarte mare putere de reconstituire; e vorba de Ion Ioanid (se pare fiul unui om mare politic liberal, Tilică Ioanid, căruia îi dedică versuri Ion Minulescu). Ion Ioanid fusese deținut la minele de plumb de la Baia Sprie și Cavnic, unde mai erau și alți scriitori închiși, printre ei poate fi citat și poetul Ion Caraion, care a căpătat, drept cadou din parte regimului, o hepatită, care l-a dus, nefiind tratată la timp, la o ciroză hepatică în urma căreia a și murit în 21 iulie 1986.

Tot memorial și volumul lui Nicu Steinhardt, *Jurnalul fericirii*. Și Ion Ioanid și Nicu Steinhardt sunt scriitori cu un loc ușor de

precizat în istoria literaturii române. De amintit aici și jurnalul lui Mircea Horia Simionescu, scris pe când lucra la C. C. al PCR ca secretar al lui D. Popescu Dumnezeu, publicat în parte în ultimul număr al revistei *Viața românească* din 1997. Tot într-o revistă (a Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu”), profesorul Alexandru Ciorănescu publică un fragment de jurnal intim, care se anunță a fi foarte lung, fragment din care aflăm lucruri neștiute despre Constantin Brâncuși sau despre Lucian Blaga. Foarte bine primit a fost, pe drept cuvânt, jurnalul lui Cicerone Ioanițoiu. Fără prea multe exemplificări (din lipsă de spațiu cităm numai câteva din aparițiile ultimului deceniu, apariții în care predomina așa cum spuneam ca specie literară jurnalul intim; unul dintre cele mai bune ne-a dat I.D. Sârbu, din păcate apărut postum. Și dacă îmi este permis citez și jurnalul meu de detenție, *Infernurile noastre*, apărut în (Editura Crater). Editura Nemira a publicat trei volume din Jurnalul cinic al lui Paul Goma, iar în Editura Ion Dumitru din München a apărut un foarte interesant jurnal al lui Constantin Dumitrescu (*Demascarea*). Menționez faptul că în Editura lui Ion Dumitru a fost publicat un fel de jurnal-pamflet al lui Ion Caraion, *Insectele tovarășului Hitler*.

Însemnări păstrate ca literatură de sertar sunt și paginile foarte parcimonioase ca întindere publicate de Pavel Chihaiia la Editura Institutului European din Iași. Puține pagini de jurnal a publicat G. Călinescu, dar găsim în arhiva criticului câteva poeme pe care atunci când le-a publicat în volumul *Lauda lucrurilor*, a trebuit, silit de cenzură, să nu reproducă întocmai versurile poemului în care era vorba de cămașa fecioarei Maria, rămasă așa în textul din sertar, modificat în textul tipărit în volum după cum urmează:

„Când te scuturi din cer,
despăturită lin,

Tu ești curată ca pânza de in.
Așa fără păcat este rufăria
Amintind de cămașa Sfintei
Maria (Rizibil? Nu!?).

După zeci de ani, de atunci, de la data când a fost scrisă poezia, volumele, care s-au succedat în câteva ediții, au păstrat penibila

contrafacere, de-a dreptul imposturală:

„Așa fără pată este rufăria,
Țesută la fabrică de frunțașă Maria”
(Rizibil? Nu!?).

De altfel, G. Călinescu, deși îi plăcea să fie luat în seamă de frunțașii epocii de tristă amintire, în absența lor râdea și-i considera niște caricaturi. De altfel, G. Călinescu a și scris cinci articole în ziarul pe care-l conducea, *Națiunea*, împotriva sociologismului vulgar, articole care i-au fost iertate de cenzori și care n-au fost reproduse până acum în nici o culegere.

Ne-am fi așteptat ca după decembrie 1989 să se producă o adevărată explozie editorială a literaturii de sertar. Dar explozia nu s-a produs imediat, fenomenul abia acum începe să se contureze. Textele, probabil, există, dar literatorii noștri, fără să le schimbe conținutul, se îngrijesc acum de forma lor literară.

SERTARUL ȘI TIMIȘOARA

de MARIANA SIPOȘ

În aprilie 1990, revistele literare publicau un apel semnat de peste 400 de scriitori, intitulat „Tribunalul scriitorilor”.

„Subsemnații, scriitori, se spunea în text, chemăm în fața instanței judecătorești, pentru daune materiale aduse culturii din România prin:

- topire de cărți și reviste
- blocare a contactelor culturale
- abuz de putere
- exercitare a cenzurii, împotriva legii

pe numiții: Gâdea Suzana, Dulea Mihai, Florescu Eugen.

Azi, 19 aprilie, 1990”.

Au trecut de atunci aproape opt ani. Nu numai că nu a fost nici un fel de proces, nici măcar moral, nu numai că nimeni din cei vinovați nu și-a cerut, public, scuze, dar se poate constata cu ușurință ceea ce Bujor Nedelcovici numea „tulburări ale memoriei colective”. De aceea, am propus T.V.R., unde lucrez un ciclu de emisiuni, care, sub genericul „Dreptul la adevăr”, să readucă în discuție rolul cenzurii în comunism și consecințele ei în domeniul literaturii și artei, în general: cărți interzise, cărți contrafăcute, cărți topite sau retrase din librării și biblioteci după publicare, procese de tip stalinist înscenate în care cărțile erau incriminate de țărani (cazul Ion Anghel Mănăstire) sau de muncitori (cazul Octavian Paler) ș.a.m.d.

De-a lungul celor 14 episoade difuzate până în prezent (săptămânal, miercuri de la 19,30, pe programul doi; din ianuarie 1998, la 19,40), scriitori și editori direct

implicați în cazuri emblematice pentru intervenția brutală a cenzurii au vorbit despre mecanismele ei, despre structurile și persoanele care o exercitau, despre supunerea în cadrul unui sistem sau despre excesul de zel al redactorilor sau al cenzorilor de la toate nivelurile.

S-au rostit uneori acuzații la adresa lui Mihai Dulea, Dumitru Popescu, Dumitru Radu Popescu, George Bălăiță; m-așteptam - în mod firesc - la un drept la replică. Telespectatorii ar fi fost desigur interesați să afle părerea lor măcar acum, după opt ani, în spiritul „dreptului la adevăr”.

Într-un text difuzat la „Europa liberă” în 1993, Bujor Nedelcovici spunea: „Rămâne o singură întrebare: Cât adevăr suportăm? Sau: De câtă minciună avem nevoie pentru a supraviețui? Depinde din noi ce alegem”.

Vorbind de cenzură cu invitații mei, nu am putut evita tema literaturii de sertar de a cărei existență critica literară - în parte - se îndoiește. La urma urmei, la o ședință a Consiliului Uniunii Scriitorilor chiar și tovarășul Petre Enache, secretarul cu propaganda al

Comitetului Central, a întrebat: „Și în definitiv, care sunt manuscrisele nepublicate până acum?”

Cei care deplâng evasi-inexistența literaturii de sertar seamănă într-un fel cu cei care s-au arătat dezamăgiți că la Timișoara n-au existat decât o sută de morți și nu cu miile (sau

Problema care se pune acum nu e dacă ne satisface sau nu numărul cărților scoase de prin sertare și publicate după 1989, ci dacă avem dreptul să uităm cum s-a scris literatura în anii comunismului. Și chiar dacă n-a existat un „tribunal al scriitorilor”, spiritul său nu e anacronic nici acum, când adevărul complet nu a fost încă spus.

zecile de mii) cum se zvonea în decembrie 1989. Adică, pe de o parte se produce un fel de acuzare a scriitorilor că au dorit publicarea cărților pe care tocmai le terminaseră de scris, în loc să le lege cu fundiță (asemenea pachetelor de scrisori de odinioară) și să le arunce în fundul unui sertar pentru o posteritate pe care nimeni nu o întrezărea măcar! Iar, pe de altă parte, negând existența literaturii de sertar, se dă o bilă albă cenzurii care, la urma urmelor, era destul de permisivă, iar dialogul cu cenzorii, un fel de „negocieri” presărate cu amabilități rostite cu zâmbetul pe buze. Or, mărturiile invitaților la emisiunea „Dreptul la adevăr” dovedesc că nu era deloc așa. Exasperarea în urma bătăliilor cu cenzura se concretiza în expresia „am ajuns la capătul puterilor” atât de frecvent întâlnită în jurnalul lui Mircea Zăciu sau în cel al lui Stelian Tănase („Ora oficială de iarnă” - Editura „Polirom”). Liviu Antonesei vorbește în „Jurnal din anii ciumei” de metastiza cenzurii în anii 80 și aduce în discuție cazul scriitorilor ieșeni interziși și urmăriți de securitate despre care aproape nimeni nu mai vorbește astăzi. Chiar dacă n-au fost păstrate de la început în

sertarele de acasă, după stagiul de doi (cazul Nedelcovici) sau cinci ani (cazul Stelian Tănase) în sertarele editurii Cartea Românească, manuscrisele lor tot nepublicate au rămas și acolo ar fi fost și acum dacă Bujor Nedelcovici nu și-ar fi trimis cartea la Paris, unde a fost publicată imediat, sau dacă n-ar fi venit decembrie '89 să permită publicarea manuscriselor lui Stelian Tănase îngălbenite prin sertare, după ce fuseseră restituite aproape fără nici o explicație (scena din biroul lui George Bălăiță, descrisă de Stelian Tănase, e antologică!), sau după ce cartea aproape gafa de publicare fusese dată la topit! (cazul Tupan).

Dar și în condițiile de după '89 publicarea acestor cărți de sertar a fost îngreunată de condițiile economice precare ale editurilor, de sistemul relațiilor care funcționau în continuare, astfel că mulți autori de sertar și-au publicat cărțile la edituri obscure (și impactul a fost minim) sau nu le-au putut publica deloc. Tudor Călin Zarojanu chiar scria în urmă cu peste doi ani în „România literară”: „Cărțile de sertar sunt tot în sertar!”, afirmație care a contrariat pe mulți, dar cu care am fost de acord, având în vedere tocmai dificultățile de publicare de care vorbeam, ca să nu mai vorbim de faptul că un volum ca „Visul de iarnă al Isabellei” de Ioan-Mihai Cochinescu publicat atunci când a fost predat editurii ar fi avut alt ecou decât în 1996 când a apărut la „Rao”. La fel se poate spune și de cărțile lui Alex Mihai Stoinescu sau de atâția alții ale căror nume nici până azi nu le știm. Dinu Zarifopol a publicat două romane cu adevărat de sertar (adică scrise în anii comunismului fără nici o intenție de a le publica atunci, când

știa că cenzura ar fi făcut imposibilă o asemenea tentativă), două romane excepționale „Naufragiul” și „Moartea lui Levi” dintr-o tetralogie păstrată în sertar, cum spuneam. Nu e semnificativ faptul că „Moartea lui Levi” și-a găsit editorul abia în 1997 („Amarcord”) și că nici un critic nu s-a grăbit să citească

cele 500 de pagini ale cărții și să scrie despre ea? Doar Mircea Anghelescu semnala înainte de publicarea primului volum, când propunea un fragment „României literare”: „Mi s-a părut că cititorul de azi are dreptul să cunoască literatura adevărată a unei generații sistematic persecutate, literatură îngropată de împrejurări ostile într-un sertar cu încă multe surprize”.

- Problema care se pune acum nu e dacă ne satisface sau nu numărul cărților scoase de prin sertare și publicate după 1989, ci dacă avem dreptul să uităm cum s-a scris literatura în anii comunismului. Și chiar dacă n-a existat un „tribunal al scriitorilor”, spiritul său nu e anacronic nici acum, când adevărul complet nu a fost încă spus. Îl citez din nou pe Bujor Nedelcovici: „(...) cei care știu nu vor să-și mai amintească, tinerii nu au de unde afla, iar tradiția se construiește ca un templu prin și cu ajutorul memoriei. Patrimoniul cultural este amenințat, iar pedagogia trecutului - pe care o întâlnim la toate popoarele - nu își realizează scopul, adică adevăr, demnitate, onoare și conștiință”.

mircea zăciu

„CHIAR DACĂ ERA NEGATĂ CA INSTITUȚIE, CENZURA EXISTA ÎN SUBSOL, CA MECANISM OCULT”

O cronică a cenzurii românești n-ar fi completă dacă nu ar include mărturia dlui Mircea Zăciu. Nu numai pentru că în „Jurnalul” său găsim nenumărate însemnări despre mecanismele cenzurii, dar și pentru că volumul I al „Dicționarului scriitorilor români” apărut, în sfârșit, în 1993, la Editura Fundației Culturale Române se deschide cu un dosar de peste 50 de pagini grupate chiar sub genericul „Pieșe pentru o istorie a cenzurii”.

Mariana Sipoș: Credeți că trebuie să mai discutăm după atâta timp despre toate acestea?

Mircea Zăciu: Eu cred că este absolut necesar. Fără memorie nu se poate reinstaura adevărul și nu se poate instala un climat normal de viață spirituală în țara noastră. Dar e necesară această discuție nu sub forma de proces în sensul unui rechizitoriu juridic, nu sub formă de recriminări sau rechizitorii **ad personam**. Să lăsăm persoanele la un moment dat în pace, să ne legăm de principii, de modul de funcționare a unui mecanism.

Să demonstrăm tinerei generații în ce constă nocivitatea sistemului și cum această nocivitate a alertat personalități uneori respectabile, care ar fi putut să dea incomparabil mai mult în propria lor creație și activitate, dacă n-ar fi fost viciate de sistem. Și să demonstrăm tineretului cât de periculoasă este o asemenea societate totalitară, care desfigurează nu numai ansamblul unei vieți de creație, în toate planurile ei, nu numai în literatură, ci în creație, în general, și cât de necesară este eliberarea de sub sechelele acestei perioade.

M.S.: Ce obiecții putea avea cenzura în cazul unui dicționar coordonat de trei universitari. Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu?

M.Z.: Istoria e complicată. Ea se reconstituie în liniile ei mari în dosarul care deschide volumul întâi al dicționarului și în care se poate urmări tot calvarul pe care l-am parcurs până la faza finală a interdicției categorice și a topirii zațului. Pentru că dicționarul se afla în a doua corectură, primele două volume erau predate, iar primul volum era în a doua corectură în momentul când s-a decis topirea zațului. Ei bine, cenzura nu mai exista oficial, suntem în perioada anilor '80, când, vezi Doamne, era o libertate între ghilimele înțeleasă, așa cum era înțeleasă de regimul ceaușist. Și atunci te întrebi care ar putea fi obiecțiile din punctul de vedere al unei cenzuri care, chiar dacă era negată ca instituție, cenzura exista în subsol, ca mecanism ocult. Ei bine, tocmai această luptă cu un adversar ocult era mult mai dificilă decât lupta cu un adversar instituționalizat în care știai că ai de-a face cu tovarășul X sau cu tovarășul Y, șeful direcției cutare sau cutare. Acum nu mai știai și pluteai într-o nebulosă care se concretiza parțial prin Consiliul Culturii și prin

președintele și vicepreședintele lui. În plus, mai era secția de presă a Comitetului Central la care puteai să faci apel, să ajungi la un fel de arbitraj în ultimă instanță. Și exista firește o cenzură nedeclarată despre care nimeni nu vorbea, dar despre care toată lumea știa, o cenzură a securității.

M.S.: Cum a fost faza de lectură editorială? Redactorii lexicografi ai cărții, domnii Gheran și Pienescu, au avut obiecții?

M.Z.: Ei au avut obiecții, pe parcurs, de natură istorico-literară, mă rog... Prima etapă de depășit era aceea a redactorilor, care la un moment dat fuseseră foarte sever speriați că dacă dau drumul unui text sau unei cărți care pe urmă se dovedea că nu corespunde vederilor oficiale plăteau cu propriul post. Deci această spaimă nutrită zi de zi îi justifică într-un fel moralmente. Nu pot să nu accept că oamenii aceștia erau suficient de speriați încât să sufle și în iaurt. După aceea cartea a trecut la Consiliul Culturii unde a fost citită de doamna Doxănescu, care era șefa serviciului de edituri, nu mai știu exact cum se numea... Doamna Doxănescu avea printre scriitorii o faimă de oarecare liberalism, că este înțelegătoare, că este tratabilă, că poți discuta cu ea, că poți ajunge până la urmă la un compromis și așa mai departe. Poate că în alte cazuri a fost așa. În cazul nostru, spaima de a nu greși era amplificată de o incompetență în materie. Deci dânsa se vedea depășită în cunoștințele ei de volumul uriaș de informație pe care îl aduna dicționarul, la care colaboraseră peste 60 de critici și istorici literari, și fiecare adusesse o cantitate de informație biografică și bibliografică și o interpretare a operelor atâtor scriitori. Or, între acești scriitori erau unii despre care dna Doxănescu nici nu auzise. Și atunci a încercat, într-una din discuțiile pe care le-am avut și pe care o crezusem finală, dar ulterior s-a dovedit că ne-am înșelat, să ceară anumite nume, să spună că n-are rost să acordăm atâta importanță unei scriitoare ca Ioana Crăciunescu, de exemplu, care era rău văzută din punctul de vedere al oficialității ca actriță și ca poetă. Sau ce avem noi cu un oarecare Bujoreanu, că îi dăm prea mult spațiu... În cadrul discuției era clar că ea confunda pe scriitorul Bujoreanu din secolul al 19-lea, pe care îl descoperise Iorga cu „Mistere din București”, carte foarte interesantă care semnifică începutul romanului românesc. Roman de senzație, aceste „Mistere” erau citite de publicul incipient de romane din țara noastră, Zița și Veta citeau „Mistere din București”. Or, doamna Doxănescu nu reținuse nici atât din comedia lui Caragiale și confunda pe Bujoreanu cu Bujor Pădureleanu, un scriitor de mâna a cincea, să zic așa din contemporaneitate și - zornevoie - voia să elimine din dicționar numele lui Bujoreanu, gândindu-se tot timpul la Pădureleanu. Până să o convingi că e vorba de

două persoane distincte, de două opere distincte, dura foarte mult și era o luptă de uzură îngrozitoare...

M.S.: În documentul de sertar „Pro memoria” - inclus de asemenea în dosar, redactat în februarie 1987, când nu credeai că-l veți vedea curând tipărit, vorbiți despre nenumăratele audiențe la Consiliul Culturii, dar și la Comitetul Central, de nenumăratele memorii depuse pentru care primeați numere de înregistrare pe celebrele cartonase, dar la care nu ați primit niciodată răspuns...

M.Z.: Traian Ștefănescu ne declarase că el se ambiționează să scoată acest dicționar împotriva obiecțiilor care veneau dinspre Comitetul Central, unde exista o rezistență foarte puternică din partea unor personaje ce se bazau pe memorii depuse de diverși scriitori care protestau că se găsiseră oarecum micșorați în cadrul dicționarului. Pentru că, durând, din păcate, discuțiile atât de mult timp, dicționarul a fost xeroxat de foarte multe ori, nu știam cu ce destinație, deci circulau în locuri oculte și neidentificate variante xeroxate ale volumului întâi, cerute de securitate, de Comitetul Central, secția, desigur, de cultură, dar erau difuzate și printre scriitori și atunci ajungeau să vadă ce se spune despre ei și protestau...

M.S.: Deci pe lângă cenzorii oficiali apăreau și acești cenzozi, colegi de-ai Dvs.

M.Z.: Cenzozi benevoli care trăgeau apoi semnale de alarmă, ca să zic așa, că această carte este sămânța de scandal, că ea va provoca o imensă reacție negativă în sânul scriitorilor, iar oficiile de la C.C. și Consiliul Culturii se temeau foarte mult de scandal...

M.S.: Dar neapariția dicționarului nu ar fi însemnat tot un scandal?

M.Z.: Ei scontau pe faptul că vor putea înăbuși mai ușor scandalul a trei oameni care se băteau ca don Quijote cu morile de vânt.

M.S.: Și totuși, n-au reușit, pentru că Dvs. ați insistat în continuare.

M.Z.: În discuția pe care am avut-o cu Traian Ștefănescu care era vicepreședintele Consiliului Culturii și care se lăuda că el se va zbate să scoată cartea, în pofida rezistenței care venea de la Comitetul Central, că el a scos și câteva romane care fuseseră oprite și până la urmă el le-a dat drumul, mi-a propus deci două nume, pe Ion Brad sau pe Dumitru Ghișe care ar fi putut să facă oficiul de referenți, de garanți de fapt. Prin referanți eu înțelegeam că el dorea ca cineva să garanteze din punct de vedere ideologic și politic apariția acestui dicționar. Am spus că mi-a fost totuna; sunt coleg și prieten cu amândoi. El l-a ales pe Ion Brad. Referatul lui Ion Brad a fost în mare parte negativ și acest lucru a speriat-o pe doamna Doxănescu, dar și pe dl. Mănciu, directorul Editurii Științifice și Enciclopedice, unde urma să apară cartea...

LITERATURĂ INTERZISĂ

de LIVIU GRĂSOIU

Literatură interzisă? Când? De către cine? Cu ce urmări? Răspunsurile se cunosc, s-au dat demult. Cu ce urmări? O multitudine. Prima dintre ele - **literatura de sertar.**

Orice discuție referitoare la ceea ce s-a numit literatură de sertar (discuție începută imediat după decembrie 1989) aduce în atenție satisfacția unora, fideli regimului ceaușist, de a nu se fi putut înregistra opere capitale rămase în stadiul de manuscris și, pe de altă parte, luciditatea cu care sunt invocate opere tipărite după 1990, a căror apariție ar fi fost imposibilă înainte.

Dreptate au, după mine, cei din a doua categorie, în argumentele lor existând capacitatea de a vedea în profunzime efectul totalitarismului asupra mentalității scriitorilor și a ceea ce s-a creat în tăcere, adesea fără speranța publicării. Lucrurile însă trebuie mereu și mereu nuanțate, explicațiile fiind necesare de la caz la caz, iar concluziile pripite devin, în cadrul discuției generale, nocive mai cu seamă pentru tânăra

generație, declarat dornică să se desprindă de trecut și să privească doar înainte.

Prin structură, orice scriitor vrea să se adreseze unui public, să-și vadă, prin

urmare, cărțile în mâinile cititorilor. Este condiția existenței sale. A-i cere să renunțe la această dorință înseamnă a-l forța la un sacrificiu greu acceptabil. O statură morală specială, în unele cazuri tinzând să atingă sfințenia, nu-i este sortită oricui. De aceea nu merită blamul nimănui scriitorii care s-au manifestat activ în deceniile din urmă. Concesiile fiecăruia țin de conștiința individuală, iar despre cei cu mentalități de slugă, nici nu merită a se pomeni chiar dacă au fost dăruiți cu un strop de talent, de care și-au bătut singuri joc. În acest caz, cu totul aparte, când un artist are puterea supraomenească de a încredința sertarului creația sa, gândindu-se doar la posteritate, numărul nu poate fi elocvent, ci gestul, semnificația refuzului de a colabora cu tirania. Exemplele tocmai de aceea sunt rare. Primul invocat rămâne întotdeauna V.

Voiculescu, cel care și-a asumat destinul plătind cu viața. Dacă va dori cineva să mă contrazică, amintind despre redescoperirea poetului, a prozatorului și dramaturgului imediat după moarte, în anii de relativă deschidere ideologică, voi spune doar că

Enormă răbdare și încredere în sine a trebuit să aibă generația '80. Dar și Ileana Mălăncioiu, Cezar Ivănescu, Angela Marinescu, Gabriela Negreanu, Dorin Tudoran și nu numai ei. În privința prozei, nu apare nici un dubiu conform căruia Marius Tupan ar fi avut vreo speranță când a terminat „Vitreina cu păsări împăiate” sau piesele din volumul de teatru „Crucea de argint”. La fel Tudor Gherman când a scris „Funeraliile regelui Gheorghe” sau „Piticii își puneau țărână în cap”. La fel Alexandru George. La fel, la fel, câți încă...

V. Voiculescu nu a fost publicat integral decât târziu, poezia sa religioasă așteptând până în 1995 să fie strânsă într-un volum. Lângă autorul „Sonetelor închipuite...” se află Radu Gyr (într-adevăr surprinzător prin nivelul estetic), Nichifor Crainic, Ștefan Baciu, Ștefan Nenițescu, toți cei care au ilustrat poezia temnițelor comuniste sau românii din diaspora fără de care nu mai poate fi concepută literatura noastră. Sunt, într-adevăr, opere scrise pentru sertar și de luat în seamă, pentru că înseamnă fapt artistic și nu manifestări ale grafomaniei sau valeitarismului.

Și tot nedestinată tiparului a fost poezia religioasă nu doar a lui Dan Laurențiu sau Mircea Ciobanu, ci și a altora după cum se observă din aparițiile recente. Enormă

răbdare și încredere în sine a trebuit să aibă generația '80. Dar și Ileana Mălăncioiu, Cezar Ivănescu, Angela Marinescu, Gabriela Negreanu, Dorin Tudoran și nu numai ei. În privința prozei, nu apare nici un dubiu conform căruia Marius Tupan ar fi avut vreo speranță când a terminat „Vitrina cu păsări împăiate” sau piesele din volumul de teatru „Crucea de argint”. La fel Tudor Gherman când a scris „Funeraliile regelui Gheorghe” sau „Piticii își puneau țărână în cap”. La fel Alexandru George. La fel, la fel, câți încă...

Desigur literatura de sertar are reprezentantul cel mai semnificativ în memorialistica de după 1990. Genul a cunoscut o adevărată explozie, frenezia jurnalelor luminând ani și personalități, impunând, realmente, capodopere.

N. Steinhardt și I.D. Sârbu s-au relevat contemporanilor la alte dimensiuni, net superioare. Jurnalele semnate de Florența Albu, Paul Goma, Mircea Zăciu, Lena Constante, Cornelia Pillat, Titel Constantinescu, Emil Manu, Alice Voinescu, Alexandru Baciu (abia intrate în librării) au deschis un capitol aparte în literatura contemporană, confirmând apetitul cititorului pentru cunoașterea în detaliu a comunismului impus după 1947.

Există însă și o altfel de literatură ce nu a putut ajunge la cititori, dar care a fost scrisă spre publicare și respinsă de cenzură. Iar cenzura lucra adesea

dezarmant sub toate privințele. Aș aminti doar două cărți excepționale din această categorie: „Amintirile peregrinului Apter” de Valeriu Anania și „Îngerii

maculați” de Maria Luiza Cristescu. Autorii deja și le retrăseseră de la edituri și se resemnaseră așteptând vreo minune cu un singur nume, adică schimbarea regimului, implicit desființarea cenzurii. Situație deloc singulară. S-ar putea spune că, la un moment dat, cea mai mare parte a literaturii române devenise de nesuportat pentru oficialități. Clasicii erau tipăriți cu croșete, interbelicii ridicau din ce în ce mai de nerezolvat probleme, contemporanii, indiferent de generație, văzuți (cu excepțiile cunoscute) drept complotiști ce au neapărat ceva de ascuns, de comunicat în subtext, iar cei de peste hotare nu însemnau decât niște trădători odioși. Există, de fapt, o întregă literatură română interzisă.

Iar literatura de sertar este componenta sa cea mai importantă.

NEGATIONISTII

de BUJOR NEDELCOVICI

3 decembrie 1997, ora 9

Cartea neagră a comunismului a fost discutată în parlamentul francez, în toată presa și de două ori dezbătută la televiziune, unde a fost invitat Secretarul Partidului Comunist Francez, Robert Hie.

Care a fost numărul condamnaților politici în România? Care a fost numărul celor morți în închisorile din România? Nici o cifră oficială? Aproximații... Un milion de arestări, două milioane...

Închid cartea obosit de crimele și atrocitățile comise împotriva oamenilor nevinovați, dar și a „crimelor prin care a fost mutilat spiritul uman”: satanismul ascuns în fiecare om. Lenin a profetizat că războiul imperialist (1914) se va transforma în război civil, iar la rândul lui, din războiul imperialist se va naște din revoluția socialistă: în Germania, 1920, în Rusia 1905 și februarie 1917. Ce se află

dincolo de raționamentele istorice, politice, revoluționare și morale? Explicația filozofică poate se afla în **Demonii** lui Dostoievski, personajul revoluționar Verhovenschi, inspirat de anarhistul Serghei Naciaev, care în **Catheismul revoluționarului** spunea:

„Un revoluționar este dușman necruțător al lumii civilizate și care nu trăiește decât s-o distrugă cât mai repede”. Fratele lui Lenin, Alexandru Ilici Ulianov, a fost discipolul lui Naciaev și a făcut parte din conspirația care a avut drept scop asasinarea Țarului Alexandru al III-lea. După eșuarea tentativei, fratele lui Lenin, Ilici Ulianov, a fost spânzurat. Lenin a dat ordin ca Țarul Nicolae al II-lea și întreaga familie Romanov, să fie executată în 1918. Cercul crimelor se închide. Explicațiile istorice și filozofice devin mai clare.

3 decembrie 1997, ora 14

În Africa de Sud, s-a instituit **Comisia pentru adevăr și reconciliere** prezidată de Arhiepiscopul Desmond Tutu, în care se pot prezenta cei care au făcut parte din serviciile de siguranță și armată, dar și victimele. Recunoașterea crimelor și actelor de tortură, are drept rezultat exonerarea de pedeapsa penală.

La numai trei ani după alegerea ca președinte a lui Nelson Mandela (1994), Africa de Sud a găsit o cale de soluționare a „memoriei terorii”.

În România încă nu s-a votat „Legea privitoare la accesul dosarelor Securității”. Sfârșitul anului 1997, sfârșit de secol... Ora de bilanț! Nimic mai normal. Care este bilanțul Uniunii Scriitorilor, după aproape o jumătate de secol de „compromis cultural și memorie iutată” - 1945-1996? Încă nici un răspuns - după aproape un an - la

„Scrisoare deschisă adresată Președintelui Uniunii Scriitorilor”, prin care ceream „dezavuarea perioadei anterioare anului 1997”.

3 decembrie, 1997, ora 15

Telefon de la București. Recunosc imediat vocea lui Marius Tupan care îmi cere un articol despre **Literatura de sertar**, în care să scriu „aventura romanului meu interzis în România și publicat la Paris”. Mai schimbăm câteva cuvinte, apoi ne luăm rămas bun.

Ies din lecturile mele și... plonjez „în apa tulbure a anului 1980”.

Într-o ședință a Consiliului Scriitorilor, Petre Enache - Secretar cu propaganda al CC - a afirmat că în România nu sunt manuscrise nepublicate de edituri... „din motive ideologice”. S-a ridicat Eugen Simion și a amintit că romanul **Al doilea mesager** a fost

demonstreze că „toți au fost la fel de corupți”. Confuzie deliberată pentru a elimina diferențele, vinovăția și responsabilitatea. Raționamentul este simplu... esențial este că el nu a fost înlăturat.

Despre aventura romanului **Al doilea mesager**, interzis în România și publicat la Paris, am scris în **România literară** și în **Luceafărul**. Nu vreau să intru în amănunte. Pe scurt... În 1980 am prezentat manuscrisul la Editura Cartea Românească; în 1982 directorul George Bălăiță m-a anunțat că nu-l publică; în 1982 l-am predat la Editura Albatros și în același an am trimis manuscrisul - pe căi clandestine - la Paris. În 1984 am plecat într-un voiaj la Paris, m-am întors în țară, iar romanul a apărut în 1995, la Editura Albin Michel de la Paris.

Despre acest „roman al romanului” am scris în articolul publicat în **România literară**. Imediat a apărut reacția Norman Manea a publicat în aceeași revistă două pagini intitulate: **Retrospective**, în care a încercat să demonstreze cât am fost de laș și am acceptat compromisul cu puterea. Faptul că publicasem la Paris un roman interzis de cenzura din România, apărea fără nici o

importanță și își aroga dreptul de a afirma: „Eroism am așteptat de la eroul venit de la Paris! Da! Laș”. Intenția voită de a compromite și a defăima. Explicația este mult mai complexă. Este comod să trăiești fără examen de conștiință, fără responsabilitate, fără să faci diferența dintre Bine și Rău, Victimă și Călău, fără sentimentul de vinovăție. Toți de-a valma și egali în culpabilitatea noastră lașă! Ambiguitatea perversă, complicitate demonică... Nici o diferență! Deci... de ce să vorbim despre ei, dacă N. Manea își publica romanele la prietenul George Bălăiță, editorul Ed. Cartea Românească?

Ideea-slogan: **toți sunt la fel** am auzit-o de multe ori rostită de intelectualii români și după decembrie 1990, tocmai pentru a anula orice deosebire dintre „cei de la putere și cei din opoziție”. Îi așezi spate în spate, îi anihilezi și cu asta ai rezolvat problema. Nimic mai simplu...

Acum, nu departe de sfârșitul Secolului al XX-lea, poate a sosit momentul unui bilanț spiritual. Să sperăm că nimeni nu se mai îndoiește că în România a existat o literatură de rezistență și de revoltă - tacită sau explicită -, iar „negaționiștii” vor înceta s-o sfideze sau s-o ignore.

Constat că ideea mincinoasă lansată atunci rezistă și astăzi - după 17 ani - și mai este nevoie să amintim că în România a existat o adevărată „literatură de rezistență și de revoltă” - tacită sau explicită -, în perioada „obsedantelor decenii”, pentru că au fost mai multe decenii de teroare intelectuală și spirituală.

Ce reprezenta „literatura de sertar”? Cărțile scrise în deplină libertate interioară și exterioară; autorii care nu voiau să public cu orice preț, adică să accepte „foarfecile caudine” ale cenzurei; scriitorii care își asumau riscul de a trimite manuscrisele pe căi ilegale în străinătate și de a fi publicate acolo. Deci, o literatură clandestină cunoscută numai de un cerc apropiat de prieteni.

refuzat de editura Cartea Românească.

Constat că ideea mincinoasă lansată atunci rezistă și astăzi - după 17 ani - și mai este nevoie să amintim că în România a existat o adevărată „literatură de rezistență și de revoltă” - tacită sau explicită -, în perioada „obsedantelor decenii”, pentru că au fost mai multe decenii de teroare intelectuală și spirituală.

Ce reprezenta „literatura de sertar”? Cărțile scrise în deplină libertate interioară și exterioară; autorii care nu voiau să public cu orice preț, adică să accepte „foarfecile caudine” ale cenzurei; scriitorii care își asumau riscul de a trimite manuscrisele pe căi ilegale în străinătate și de a fi publicate acolo. Deci, o literatură clandestină cunoscută numai de un cerc apropiat de prieteni.

De ce există și în prezent acest „filtru selectiv” în jurul celor care au scris „literatură de sertar”: N. Steinhardt, I.D. Sârbu, Paul Goma, Dorin Tudoran, D. Țepeneag, Mircea Zăciu, Ioan Ioanid sau Marius Tupan?

De ce vrem să ascundem o realitate și cine sunt partizanii ideii că „românii au fibră slabă, nu sunt rezistenți - se uită rezistentă armată din în munți, unică în Europa - și toți au acceptat compromisul supraviețuirii? Se neagă un adevăr de către cei care nu acceptă că „alții au fost altfel decât ei” și sunt interesați să

CELE 11 MODURI DE CONTRACARARE A VIGILENȚEI CENZURII

de VASILE ANDRU

*În 1991 am fost invitat să particip la un simpozion, la Paris, pe tema **Rezistența prin literatură în țările Europei de Est. Simpozionul s-a ținut la Sorbona și a durat 5 zile. Ședința de deschidere (22 aprilie) a fost moderată de Monica Lovinescu. Eu am expus comunicarea „Onze moyens pour contourner les vigilences de la censure”. De ce tocmai 11 moduri? m-au întrebat unii participanți. Iată de unde mi-a venit ideea unei cifre precise: până la ora aceea, mai bine zis până la schimbările din decembrie 1989, eu publicasem 11 cărți, de la „Iutlananda posibilă” (1970) până la „Viață și semn” (1989). Cu fiecare carte publicată, din confruntarea cu cenzura, s-a putut naște o învățătură de minte, o regulă strategică. În realitate, chiar dacă această experiență îți servea oarecum la următoarea luptă editorială, totuși, cu fiecare carte nouă o luai de la capăt, cu aceleași tracasări.***

Idea unui repertoriu de moduri de contracarare a rigorilor cenzurii îmi venise cu ani în urmă. În 1978 îl cunoscusem pe unionistul Ion Clopoțel, un bătrân coborând din istorie, unul din generația celor care au făcut România Mare, cel care a fost secretar de presă în Ziua Marii Uniri, la Alba Iulia. Domnul Ion Clopoțel cunoscuse rigorile cenzurii austro-ungare.

Mi-a spus că pentru a înșela vigilența acelei cenzuri, dânsul, ca ziarist și ca autor de studii etnografice și pedagogice, pusese la punct 22 de procedee anticenzoriale. Dar cenzura „nouă” era mai viclenă decât cea chezarocrăiască: era mai imprescriptibilă; și Ion Clopoțel însuși, sub comuniști, n-a reușit să publice nimic, deși cunoștea 22 de procedee de a înșela cenzura (austro-ungară)!

Atunci eu mi-am numărat propriile mele „procedee”, erau vreo zece. Generația mea le-a aplicat pe toate, le-a aplicat mai ales empiric, la inspirație de moment. A le enumera și a le grupa într-un sistem poate părea un pedantism, sau un gest ludic. Ele sporesc în interes când sunt privite nu doar ca fapte de conjunctură, ci de artă poetică și de psihologia creației.

Cele 11 procedee încep de la palierul lexical-semantic, continuă cu observarea unor strategii de construcție și de exprimare, scrisul printre rânduri, sintagma enigmatică, incifrarea, sau folosirea de procedee esopice precum alegoria și parabola, sau deghizările spațio-temporale și, în fine, procedee experimentale de care vom vorbi mai jos. Toate acestea, asociate cu strategii de negociere, în măsura în care se crea condiția.

Unele din procedeele enumerate mai sus țin de o artă poetică, mai ales la un autor înclinat spre estetizare, calofilie, rafinamente stilistice.

Dar aceste fapte de artă poetică altfel se manifestă într-o societate liberală și altfel în una represivă, polițienească. Scriitorii (vorbim de majoritatea responsabilă, „rezistentă”) se orientau întâi spre o adaptare a gândirii independente la constrângeri, apoi spre **forțarea limitelor**, spre contestatere sau non-conformism.

Codurile aluzive. Pânda cenzurii începea de la cuvânt. De la pânda cuvântului se năștea reacția firească, de recuperare a cuvântului. Aici distingem întâi un procedeu mecanic: elementara recuperare, la corectura întâi, a unor cuvinte și expresii cenzurate de manuscris. După venirea cărții de la cenzură, pe fiecare pagină erau subliniate ca „subversive” paragrafe sau pagini întregi; dar erau subliniate și multe cuvinte, fie de-ale noastre, ale autorului, fie cuvinte dintr-o listă de tabuuri. Am auzit că în edituri existau liste venite de la direcția presei, conținând cuvintele prohibite în acel moment. În listele de cuvinte

Unele din procedeele enumerate mai sus țin de o artă poetică, mai ales la un autor înclinat spre estetizare, calofilie, rafinamente stilistice. Dar aceste fapte de artă poetică altfel se manifestă într-o societate liberală și altfel în una represivă, polițienească. Scriitorii (vorbim de majoritatea responsabilă, „rezistentă”) se orientau întâi spre o adaptare a gândirii independente la constrângeri, apoi spre forțarea limitelor, spre contestatere sau non-conformism.

prohibite intrau: termeni politici, religioși, cuvinte referitoare la teritoriile române ocupate de ruși, sau termeni de mistică, de meditația transcendentă într-o vreme. Dar, mai ales, erau interzise clișeele verbale din discursul dictatorului, ticurile sale verbale.

Pe lângă acestea, erau amendate și expresii personale. Scoteam aceste cuvinte, transformam unele paragrafe, scoteam din sumar o proză cum s-a întâmplat la cărțile de proză scurtă. În final, cartea primea viza, se imprima. La corectura I, când mai „lucram” pe text, puneam la loc unele cuvinte oprite, alături de alte corecturi „nevinovate”. Redactorul de carte trebuia să-mi fie aliat, altfel totul cădea. Primul meu redactor de carte, cu care am scos cinci volume, a fost Aristide Popescu, un personaj mare și benefic al vieții mele. El închidea ochii la aceste „recuperări”, urmând ca în cazul că ar fi fost descoperit să spună că eu autorul am operat fără știrea lui, iar el, pentru „neglijență” lua o pedeapsă mai mică decât pentru solidarizare. Nu am mizat doar pe acest procedeu, dar l-am folosit cu dezinvoltură. Cu Aristide Popescu am scos cărți ca **Mirele, Arheologia dorințelor, Noaptea împăratului**. Mai notez că, după 1980, Aristide Popescu a fost sancționat pe linie de partid și penalizat salarial, pentru abateri ideologice și „neglijențe” de la rigorile

cenzurii...

Codurile aluzive. Cenzura, represiunea exprimării, orientează scrisul spre coduri aluzive. Din necesitatea de moment, unele s-au ridicat la rafinamente de artă poetică. Important era ca, prin aceasta, să nu se restrângă audiența publică a cărții. Căci rostirea **esopică** duce la un anume elitism, a constatat Leo Strauss într-un eseu în care analizează, în 1941, acest fenomen. În România s-a petrecut însă un lucru ciudat și cu totul inedit: toată lumea a învățat aceste coduri aluzive, ele funcționau la nivelul societății. Astfel, rostirea esopică nu a izolat scriitorul; deși, poate că a izolat literatura noastră de lume.

Orice cuvânt devenea interpretabil (Leo Strauss apreciază că aceasta este o prevestire a limbajului). Scriitorului îi erau atribuite intenții suspecte, subversive. Mereu teama de mesaje explozive, ascunse. O aramă de

cenzori, extinsă la toți lucrătorii din presă, era plătită să depisteze asemenea „mesaje explozive”. Dacă și se crea reputația că umbli cu „mesaje ascunse”, erai citit cu lupa. A doua mea carte, în 1972, **Răpire de pe rug**, a fost citită astfel; ea s-a întors de la cenzură fără viză. Din prima versiune a acestei cărți am păstrat doar câteva povestiri care, într-o structură refăcută și cu titlul schimbat, a fost trimisă din nou pentru viză, anul următor.

Toți cititorii intraseră în acest „joc” de decodarea codurilor aluzive. S-a creat astfel un „al doilea limbaj”, cu aceleași cuvinte. Funcționa o complicitate între scriitor și public. Cuvinte nevinovate desemnând alimente, echivalau cu semnalarea penuriei românești. Alte cuvinte nevinovate erau obligatoriu aluzii la izolarea țării, la supravegherea polițienească, la dictatură.

De aceea, teama de cuvinte atinsese cote maximă la cenzori. Asta nedă și o satisfacție: ei știau puterea cuvintelor. Supravegherea maximă: la plenare, la congrese. „Acum nu-i momentul!” - slogan știut (Dino Buzzati a scris o povestire: **Cuvântul prohibit**. Cred că se referea la noi! El spunea că, stăpânirea a dat o lege să fie pedepsită rostirea unui anume cuvânt; se crease o teroare legată de acel cuvânt, nimeni nu-l pronunța. Autorul nu spune care era acel cuvânt. Poate că era

„Dumnezeu”, poate era „spălarea creierului”, „mancurtizare”, sau poate era „mântuire, eliberare”, sunt ipotezele mele, nu știu; cred că acel „cuvânt” întrunea toate codurile aluzive ale vremii).

Aluzia a funcționat bine în proza noastră, cititorul învățase regula, el se aștepta la aluzii știind că „direct nu se poate”. Cititorul român căpătase chiar o deformare în acest sens, distingând aluzii chiar acolo unde nici nu erau!

Pentru că **pragul de toleranță de la frustrare** devenise tot mai scăzut. Ziceai „calorifer” și nația credea că faci aluzie la iernile valahe și la feigul din casele noastre. Deplasarea frustrării a deplasat și conotațiile psihologice ale cuvintelor. Represiunea lexicală a creat refulări specifice.

Povestirea alegorică am profesat-o moderat, și nu este deloc o preferință sau o dominantă a prozei mele, cum a afirmat Cornel Regman într-o sinteză. Ceva mai insistent am cultivat alegoria și parabola în volumul **Arheologia dorințelor** (1977). Cred că anii 70 au propulsat în general alegoria, din două cauze: prima este angoasa existențială (ajunsă uneori la nevroză) și a doua este ambiția universalistă. Deschiderea spre mari probleme ale coacțiunii umane, spre viziuni integrale: tendința de a crea simboluri și imagini cuprinzătoare.

În **Arheologia dorințelor**, tendința criptării și a ocultării era asociată cu aspirația de a crea viziuni vaste. A spune mai mult decât se poate (social) și mai mult decât se vede (metafizic). A sonda imposibilul social și invizibilul lumilor potențiale. Mai mult decât îngăduie capacitatea de adevăr a societății și mai mult decât îngăduie capacitatea de real a oamenilor. Acest demers ascunde și un gest contestatar și unul cognitiv.

În **Noaptea Împăratului** foloseam pe alocuri „deghizarea romantică”; alteori vocea auctorială era directă. De altfel, genul istoric ne-a servit nouă, scriitorilor, lejere pretexte, atitudini, trimiteri la prezent. Vorbind de felul în care Traian i-a pedepsit pe delatorii Romei, era limpede la ce delatori mă refeream. Sau vorbind de soldatul care fuge din tabăra romană, la Laderata (exact unde astăzi este granița cu Iugoslavia!), și faptul că a fost prins și executat pentru „trecere frauduloasă de frontieră” era limpede la ce fel de fapte istorice mă refeream.

Cu prozele din 1980, am introdus procedee mai elaborate: montajul cinetic, relansatul textual rupt de context. În asta nu era doar o contracarare a vigilenței cenzurii, ci era o regândire a eficienței limbajului, o revigorare modernistă; dar și acestea fac parte din **rezistența** scriitorului, din extinderea gândirii sale independente în condițiile societății represive.

Ceea ce s-a numit „experiment literar”, putea fi controlat cu mare greutate de către cenzură. Cel mai greu de controlat și de anexat la „Cântarea României” sau la „Cântarea dictatorului” erau prozele textualiste. Gradul de dificultate și de insolit le scoteau din zona controlabilului. De aceea erau dezavuate de putere. În cartea **O zi spre sfârșitul secolului** am folosit procedee textualiste; nu în mod expres pentru a scăpa cenzurii, ci din nevoia unui plus de naturalitate, de firească, de rostire eficientă.

În același timp, am studiat **enunțul N-400**

și l-am folosit în câteva cărți, și-l mai folosesc și astăzi când mintea are suficientă claritate mentală spre a-l elabora. Enunțul N-400 este numit astfel pentru că el produce în creier o armonică, o undă, cu frecvența a 400-a parte dintr-o secundă, și este unda travaliului cognitiv maxim. Această căutare nu mi-a fost sugerată, însă, de contextul, represiv, deși ea prinde bine într-un sistem represiv! Cu acest enunț, folosit ca insert sofronic, se poate aspira la un text de optimizare umană, un gen literar sapiential.

Nu am mizat niciodată pe naivitatea cenzurii sau pe prostia ei. Cenzorii nu erau proști, nu puteai să-i păcălești. Ei erau școliiți, ei erau foștii noștri colegi de facultate.

Cu toate cele 11 procedee de contracarare a rigorilor și a labilității cenzurii, îmi vedeam cartea respinsă. În 1983, romanul **Turnul** mi-a fost respins de editura Eminescu, după un an de „negocieri” și încercări de contracarare... Cele 11 procedee (sau poate mai multe!) n-au funcționat. cartea a fost considerată

Cenzura, represiunea exprimării, orientează scrisul spre coduri aluzive. Din necesitatea de moment, unele s-au ridicat la rafinamente de artă poetică. Important era ca, prin aceasta, să nu se restrângă audiența publică a cărții. Căci rostirea esopică duce la un anume elitism, a constatat Leo Strauss într-un eseu în care analizează, în 1941, acest fenomen. În România s-a petrecut însă un lucru ciudat și cu totul inedit: toată lumea a învățat aceste coduri aluzive, ele funcționau la nivelul societății. Astfel, rostirea esopică nu a izolat scriitorul; deși, poate că a izolat literatura noastră de lume.

„primejdioasă” de către redactorul șef. Poate și pentru faptul că romanul se referea la probleme sociale și umane românești, nu la „detalii” umane. A intrat în joc și zelul sau prudența maximă a editurii („au băgat frica în noi!” îmi zicea un editor). Dar cred totuși că scrisul meu devenise mai direct implicat în vremuri.

Am scos cartea de la Editura Eminescu și am adus-o la Cartea Românească unde directorul, George Bălăiță, și redactorul de carte Magdalena Bedrosian au lucrat cu diplomatie. Cartea a fost sprijinită la Consiliul Culturii de Lența Doxănescu care i-a dat viza, trecând peste dificultățile cărții, strecurându-se prin fisurile sistemului. (Evident plătind și ea riscurile de acest fel).

În 1983, editura Eminescu, care mă atrăgea ca personaj, mi-a cerut ca în locul **Turnului** să aduc alt manuscris. Am adus romanul **Corabia celor o sută de furtuni**. Editura mi-a ținut loc

în planul economic, ceea ce arăta bunăvoință din partea ei. **Corabia...** făcea parte din ciclul „De bello Dacico”, roman istoric, evident cu multe trimiteri la actualitate. Referatul Victorie Vancea a fost elogios. Dar redactorul șef a tăiat multe, multe pagini și mi-a spus: „Dacă dai jos aceste pagini, trimitem manuscrisul la tipografie”. Am zis nu. N-a stat nici să „reformulez” paginile amendate, nici să apelez la altele din cele 11 procedee... Romanul se află și astăzi în manuscris.

Uneori producea mirare că o carte „grea” a putut să apară. Așa a fost la apariția cărții **Viață și semn**. Cartea s-ar înscrie într-un gen **metalitar** pe atunci prohibit: texte inițiatice, sapientiale, religioase, fenomene Psi. Evident, găsisem o formulă „jurnalieră”, intimistă, de a le comunica. Cenzorul a fost probabil captat de narațiune. Am beneficiat iarăși și de abilitățile, dibăcia, diplomația Editurii Cartea Românească. Deja cenzorul devenise un fel de aliat al cărții dar mi-a mărturisit că se teme de Dulea. (Prima dată când vorbeam **direct** cu

cenzorul; de regulă, el comunica sentința, prin redactor!). Ca atare, mi-a cerut un referat „de acoperire”, de la un critic prestigios, și mi l-a dat Cornel Regman. Și apoi mi-a cerut o „prefață” de distragere a atenției, de abateră a atenției de la disciplinele inițiatice: o prefață în care să spun

cumva că-i vorba de literatură. Prefața mea, destul de doctă, s-a numit „Prolegomene”. Cartea a apărut și a avut succes. A mai fost citită, evident, și după apariție, că în iunie 1989 s-a dat o alarmă în privința ei.

Anul 1990 m-a găsit cu câteva manuscrise „de sertar”, unele în stare aproape de finisare. Nici un procedeu de „contracarare” n-ar fi putut lăsa să apară o carte ca **Grădinile oculte** (titlu provizoriu) scrisă într-o primă formă prin 1973-74, carte a absurdului și a terorii unui „lagăr” ce seamănă cu cel comunist. Azi nu știu ce impact ar putea avea acest roman.

Muntele calvarului, romanul care a apărut în 1991, este o carte de sertar, scrisă între anii 1968-1987. Există suspiciunea că un autor ar putea acum ante-data o lucrare, așa că nu facem caz cu scrieri „de sertar”. Pentru publicare, oricum, multe pagini „de sertar” le-am refăcut, mai liber, în condițiile totalei descenzurări. Așa că nu atribui acestei cărți merite „disidente”. Dar se vede lesne că temă ei de bază, povestea unui om care ziua luxra într-o fabrică de armament iar seara, acasă, cioplea cruce - nu putea apare într-un sistem represiv.

Tot un roman de sertar este **Păsările cerului**, pe care îl voi publica **abia** în acest an! Dar și acesta, terminat în 1988, a fost rescris după „revoluție”. Așa că nici el nu mai poate miza pe o ne-actuală disidență, ci doar pe construcția lui.

Știu că Europa nu mai așteaptă surprize literare de la noi, românii, după ce-a trecut circumstanța care producea literatură disidentă, singurul aspect care i-a captat pe occidentali. Dar pariul scriitorului român pe acel gen de ieșire în lume a fost pierdut - vedem astăzi. Alt pariu, cu o miză mare: pe capodoperă de această dată, sau măcar pe best seller - este utopic. Oricum, în istorie s-a văzut că cele două forme de **consacrare** sunt martiriu și asceza. Așa că după consacrarea prin risc și sacrificiu, vine un timp al consacrării prin asceză dură - fie ea și literară.

SERTARELE CONȘTIINȚEI, SERTARELE SECURITĂȚII

de IOAN BUDUCA

N-am avut literatură samizdat și am bănuțit că în sertarele scriitorilor noștri zac multe texte de valoare nepublicabile în condițiile cenzurii comuniste. Ne-am înșelat. Nu scriitorii erau aceia care scriau pentru vremuri mai bune, ci foștii deținuți politici. Nu s-a vădit că prin acele sertare ar sta ascunse texte ale conștiinței mai bune a scriitorimii noastre.

Nu putem trage încă o concluzie definitivă. N-au ieșit din arhivele securității texte despre care știm sigur că sunt acolo, de pildă, prima redactare a jurnalului lui N. Steinhardt. A ieșit de curând un manuscris al lui Belu Zilber, atâta tot. Alte

manuscrise, ieșite de sub lacătele securiste, ale lui Nichifor Crainic, nu erau revelații, nefiind texte scrise anume ca să stea ascunse într-un sertar ori seif, cum credeam că ar fi cazul unui jurnal al lui Marin Preda, sechestrat, spun unii, la

moartea autorului.

Ceea ce mai bănuțim că se află încă în arhivele fostei securități, (corespondență, copii ale unor schimburi epistolare, jurnale etc), rămâne, iată, și azi o simplă bănuțială. Nici o instituție îndreptățită (Comisia de cultură a Parlamentului, Uniunea Scriitorilor, Academia Română, vreo ipotetică asociație a moștenitorilor de drepturi de autor) nu a pus la punct un protocol prin care să angajeze răspunderea

Opinia mea personală este că singura capodoperă a sertariatului nostru literar este Zbor în bătaia săgeții, scrisă de Horia-Roman Patapievici, în 1987, fără vreo speranță de publicare, o scriere nici măcar de sertar pe cât de auto-psihoterapie, dacă se poate spune așa, o scriere care are ca temă chiar acest miez: conștiința mai bună a supraviețuitorului unui Gulag generalizat.

SRI de a căuta urmele textelor confiscate ori sechestrare în diversele perioade ale vremurilor de cenzură și de represiune.

Încă o dovadă că autenticul spirit civic nu a renăscut încă. Încă o dovadă că numim, azi, spirit civic ceva ce este doar o componentă a luptei pentru putere politică.

Veți spune că, totuși, jurnalul lui Mihail Sebastian ori jurnalul scris de Alice Voinescu sunt evenimente majore ale sertariatului nostru literar. De acord. Numai că prin astfel de jurnale nu aflăm nimic important despre conștiința mai bună a scriitorimii române în vremurile cenzurii. Sebastian n-a apucat să trăiască în miezul evenimentelor de după 1947, iar Alice Voinescu n-a mai apucat să scrie și altceva decât jurnal.

Pe scurt, e prea posibil să fim obligați să ne resemnăm cu concluzia că nici o dizidență de sertar nu am avut. Opinia mea personală este că singura capodoperă a sertariatului nostru literar este **Zbor în bătaia săgeții**, scrisă de Horia-Roman Patapievici, în 1987, fără vreo speranță de publicare, o scriere nici măcar de sertar pe cât de auto-psihoterapie, dacă se poate

spune așa, o scriere care are ca temă chiar acest miez: conștiința mai bună a supraviețuitorului unui Gulag generalizat.

N-ar fi fără folos dacă am conștientiza că scriitorimea română s-a resemnat într-o lașitate impusă și autoimpusă care a decuplat-o de la tradiție și de la valorile

non-manipulate ideologic. Iată, spre uimirea celor care mai știu a se uimi, ce nu avem prin sertare:

- 1) nu avem istorii nemincinoase ale partidului comunist;
- 2) nu avem istorii

nemincinoase ale epocii interbelice;

- 3) nu avem problematizări ale falimentului cultural național pe care îl instrumenta propaganda comunistă;

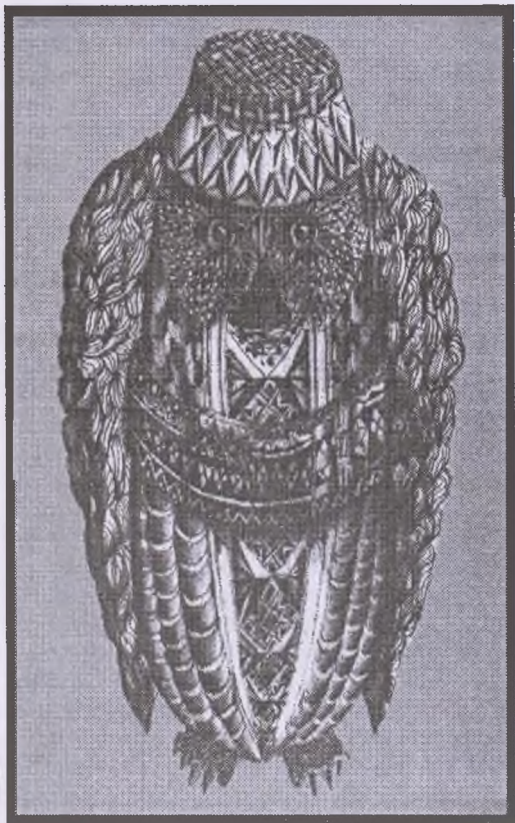
- 4) nu avem problematizări ale destinului românesc în istoria politică a modernității.

Urmarea? Asemenea texte lipsesc chiar și azi, când informația din arhivele statului este, teoretic, deschisă.

Veți spune că asemenea lucrări nu sunt de competența literaților! De acord. Dar să nu uităm că literatura nu e totul. Conștiința mai bună a unei culturi se exprimă și filosofic, și istoriografic, și fără frontiere de acest gen.

Conștiința mai bună a românului în cea mai neagră vreme istorică din destinul ei s-a purtat cu adevărat mioritic: am boicotat istoria prin traducerea lui Platon, ori i-am întors spatele prin eviziune lirică.

Azi, istoria noastră boicotată se răzbună, căci, iată, nu știm încă pe ce lume ne aflăm. Ne purtăm în continuare ca și cum totul ar fi normal. Nu conștientizăm că normalitatea însăși a devenit o „chestie” pe care nu o mai știm identifica.

„SAMIZDATUL AMERICAN”

de GABRIEL PLEȘEA

Folosirea termenului „samizdat” în context American ar părea absurdă dacă nu am nuanța definiția pentru o țară unde se poate spune orice și unde se publică orice. Însă, chiar motto-ul de pe frontispiciul cotidianului *The New York Times*, *All the News That's Fit to Print* (tot ce este potrivit pentru publicare), pare să stabilească anumite limite la ceea ce se poate tipări: „ce este potrivit”. Această limită, ca și cele impuse de casele de editură cu renume, „mainstream” ori „establishment”, supra-selective în promovarea titlurilor, ori a autorilor, și-au propus să depășească, conștient ori inconștient, în perioada anilor '60-'70, o întreagă pletoară de talentați poeți, prozatori, dramaturgi, esești, care nu au ajuns să fie cunoscuți publicului larg („obscuri” și „cu veleități”, cum i-ar califica un critic suficient de la București, iremediabil reciclat la Ștefan Gheorghiu și încă tânjind după un carnet de partid). Proveniți, în marea lor majoritate, din cercurile intelectuale trezite din letargia conformismului și îndestulării post-belice, în care amintirile războiului din Europa și din Coreea erau treptat înlocuite de evenimentele legate de Cuba, revoluția sexuală și, masiv, de războiul din Vietnam, tinerii „revoluționari” și-au căutat forme și publicații în care să-și exprime opiniile, interpretările, crezurile artistice ori civice. Cum nu putea fi vorba de apariția producțiilor la editurile universitare (dedicate, prin definiție, lucrărilor tradițional academice) ori la editurile comerciale total neinteresate în investiții riscante, tinerii creatori au început să-și editeze și să-și tipărească cu propriile lor mijloace (de multe ori rudimentare) reviste, volume de poezii și de proză.

„Să-și tipărească” e un fel de a spune. Revistele ori volumele apăreau de multe ori dactilografiate, în cazuri extreme scrise chiar de mână, iar multiplicarea se făcea în șapirograf, ceea ce le imprima din start un caracter quasi-conspirativ. Coperțile, și ele, de multe ori creații grafice proprii ale editorilor sau autorilor,

erau de aceeași factură neconvențională. Activitatea în asemenea condiții era o adevărată aventură, cu atât mai mult cu cât locul unde se „confectionau” aceste producții literare era îndeobște necunoscut cititorilor, acesta fiind vreun subsol, vreo magazie părăsită ori studioul vreunui prieten.

Prin anii 60, 70, la vremea când aceste „manifestări” literare erau cunoscute doar de un grup restrâns, în general de inițiați sau amatori de senzații „tari”, care le apreciau pentru noutate, îndrăzneală conceptuală, spirit rebel, producțiile literare ale celor care aveau să fie „încadrați” în Școala de la New York, ori, în sens mai larg, în *Beat Generation*, nu erau considerate niște valori care să „merite” recunoașterea din partea establishmentului critic. Ei nu se conformau criteriilor de valoare stabilite și, deci, nici nu aveau loc în piramida culturală americană. Cu atât mai mult este de apreciat îndârjirea acestor artiști, neomologați, de a nu se lăsa striviți de sentințele criticii tradiționaliste și de a se înhăma la publicarea cu mijloace proprii a operelor lor literare și artistice. Într-un fel, aceștia au recurs la un „samizdat” *sui generis*, activând într-un climat, e drept, mai generos decât al colegilor lor de „auto-publicare” din Fosta Uniune Sovietică. Se pune atunci întrebarea: a fost nevoie în America de

un „samizdat”? Sau - preluând sentința lui Nicolae Manolescu referitoare la inutilitatea „samizdatului” în România, „deoarece tot ce a fost de valoare s-a publicat” -, aici nu a fost nevoie de așa ceva?

Răspunsul la această întrebare ni-l oferă în mod fortuit expoziția recent inaugurată la New York Public Library, cunoscuta și prestigioasa instituție cultural-educatională din marea metropolă americană. Sub titlul *A Secret Location on the Lower East Side: Adventures in Writing, 1960 - 1980* (*Aventuri scriitoricești într-o locație secretă dintr-un cartier din sud estul Manhattanului în perioada 1960-1980*) expoziția de reviste, volume de poezii și proză în manuscris sau dactilografiate și șapirografiate, ne dezvăluie o multitudine de mărturii ale impulsului creator autentic, nestăvilit, al unei întregi generații de poeți, scriitori și artiști plastici care nu s-au lăsat marginalizați de critica oficială. Exponatele aduc la lumină acte de revoltă, investigații și experimentări în noi forme linear-artistice, declarații voit șocante. Un titlu de revistă, editată la New York de Edward Sanders, între 1962-1965, sună scandalos *Fuck You, a magazine of the arts*. Alte publicații au titluri cel puțin insolite: *Poems from the Floating World*, editată de Jerome Rothenberg, la New York, între 1959-1963, *Poems Collected at Les Deux Mègots (sic!) Poets at Le Metro*, editată de Don Saxton, la New York, între 1962-1964, *Lines*, editată de Aram Saroyan, la New York, între 1964-1967, *Some/Thing*, editată de Jerome Rothenberg și David Antin, la New York, între 1965-1968, *0 to 9*, editată de Bernadette Mayer și Vito Hannibal Acconci, la New York,

Revistele ori volumele apăreau de multe ori dactilografiate, în cazuri extreme scrise chiar de mână, iar multiplicarea se făcea în șapirograf, ceea ce le imprima din start un caracter quasi-conspirativ. Coperțile, și ele, de multe ori creații grafice proprii ale editorilor sau autorilor, erau de aceeași factură neconvențională. Activitatea în asemenea condiții era o adevărată aventură, cu atât mai mult cu cât locul unde se „confectionau” aceste producții literare era îndeobște necunoscut cititorilor, acesta fiind vreun subsol, vreo magazie părăsită ori studioul vreunui prieten.

între 1967-1971, *Adventures in Poetry*, editată de Larry Fagin, la New York, între 1968-1976, *Siamese Banana*, editată de Johnny Stanton, la New York, între 1972-1978, *Living Hand*, editată de Paul Auster, Lydia Davis și Mitchell Susskind, la Paris și New York, între 1973-1976, *Roof*, editată de James Sherry, la New York, între 1976-1980.

Majoritatea locurilor „ascunse” în care se editau aceste publicații erau concentrate în East Village, centrul activității fiind, mai ales pentru al doilea val al grupului *New York School*, programul de poezie (*Poetry Project*) de la St Mark's Church-in-the-Bowery (cartier în jurul bisericii St. Mark, în East Village, Manhattan). Stimulul activității acestora (Ted Berrigan, Joe Brainard, Larry Fagin, Dick Gallup, Ron Padgett, Anne Waldman, Lewis Warsh), mai ales în domeniul poeziei experimentale, l-a constituit consacrarea, în antologia lui Donald M. Allen, *The New American Poetry* (1960) - analizând perioada 1945-1960 -, a noilor tendințe, total ne-conformiste ale „maverick”-ilor Charles Olson, Robert Duncan, Robert Creeley, Lawrence Ferlinghetti, Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Frank O'Hara, John Ashberry (cei din New York fiind „încadrați” în gruparea (primul val)

New York School. Lucrările poezilor din cele două valuri sunt bogat reprezentate în publicațiile și volumele din expoziția de la New York Public Library, după cum sunt și cele ale scriitorilor din valul trei al *New York School*, precum Eileen Myles, Gregory Masters, Michael Scholnick, Gary Lenhart și alții. Printre exponatele acestora din urmă, din perioada 1968-1972, am avut surpriza și plăcerea de a-l vedea într-o fotografie, deja de epocă!, pe Andrei Codrescu (ceea ce îi confirmă, dacă mai era nevoie, statutul de scriitor american).

Într-un scurt interviu, la vernisajul din 23 ianuarie ac. al acestei interesante și importante (pentru literatura americană) expoziții, cu Rodney Philips, custodele Colecției Berg de literatură engleză și americană, din care a provenit majoritatea exponatelor, acesta a definit activitatea scriitorilor americani „neomologați”, din perioada anilor '60, '70, drept o „*revoluție șapirografică*”, subliniind că spiritul acesteia nu s-a limitat la New York. Într-adevăr expoziția etalează producții literare astfel realizate și în alte localități din Statele Unite (în special California), dar și din străinătate,

de americani stabiliți pe alte meleaguri. Astfel, *Locus Solus* a fost editată de John Ashbery, Kenneth Koch, Harry Matthew și James Schuyler la Lans-en-Vercors, în Franța, în perioada 1961-1962, *Art and Literature*, editată de John Ashbery la Paris, între 1964-1967, *El Corno Emplumando*, editată de Margaret Randall în Mexico City, între 1962-1969. Un premergător al

acestora a fost Robert Creeley, cu a sa *Divers Press*, cu apariții la Banalbufar, în Mallorca, între 1953-1955. În paralel, în perioada 1954-1957, Robert Creeley edita și *The Black Mountain Review*, la Palma de Mallorca (continuată apoi în North Carolina). În Statele Unite se distinge *City Lights*, publicația lui Lawrence Ferlinghetti, inaugurată în 1955 la San Francisco, care a găzduit lucrări semnate de Allen Ginsberg, Jack Kerouac și alți reprezentanți din *Beat Generation*.

Luând în considerare amploarea participării, a duratei și extinderii acestei „*revoluții șapirografice*” - o variantă specific americană a „samizdat”-ului -, putem conclua că ea a fost nu numai necesară, dar și benefică pentru dezvoltarea literaturii americane. Expoziția de la New York Public Library nu face decât să aducă un binemeritat omagiu unei întregi generații de scriitori care nu s-au lăsat „uitați” și care au avut curajul să-și dezvăluie, cu mijloace proprii, preferințele și „găselnițele” literar-artistice greu de încadrat în „scara de valori” tradițională, dar cu atât mai prețioase pentru îmbogățirea culturii americane.

DILEMA AMNEZIEI SAU AMNEZIA DILEMEI

de PAUL GOMA

Si eu care credeam că amnezia este o deficiență cu care nu ai de ce te lauda; și eu, care credeam că uitarea, mai ales când se întinde la istoria propriei comunități, dacă nu poate fi „extirpată” (cum să elimini... o gaură?), măcar poate fi redusă.

Nu contez printre cei având o memorie fenomenală; nici măcar printre inșii cu memorie foarte bună. Mă consider o ființă normală cu o memorie normală - în comparație cu cea sub-normală a compatrioților. O memorie nativă medie, corect cultivată, convenabil întreținută - și ne-contrariată, ne-cenzurată de însuși posesorul - face figură de excepție pe plaiurile mioritice când e comparată cu ne-memoria, ba cu mândria de a nu reține „toate fleacurile”, a maselor largi de români: directorii de conștiință ai lor dau la-ul „Ariei Amneziei”.

Această tot mai îngrijorătoare tendință (de a uita, nu de a nu înregistra) mi-a apărut de prin 1981 la scriitorii călători la Paris. Am pus impresia pe seama situației de excepție a „ieșirii” în Occident, pentru unii prima, amestec de bucurie (că au ajuns la Paris!) și de tristețe, de spaimă, că trebuie să se întoarcă; de sentiment de liberare - dar și amintirea noului, sau întâiului contract de... legare de sigla Securității.

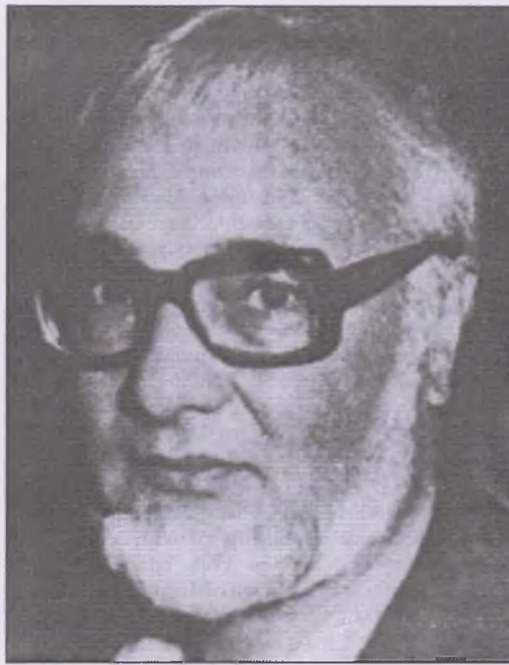
Am mai scris: 1984 a constituit și pentru mine un prag ce a separat, brusc, România și României, prag arătând nemilos că există un acolo și un dincoace; prag dincolo de care am dat de un univers unde se mișcau oameni știuți de mine - acum necunoscuți; prieteni buni, înainte, însă acum înstrăinați. Ne-înțelegerea, ne-comunicarea dintre s-au manifestat brutal, de la un vizitator al altul, de la o călătorie la alta a aceluiași; dialogul s-a prefăcut în două monologuri paralele. Ce se înțelegea din recitalul prietenului (re)venit în vizită la Paris? În mare:

«Nu mai țin minte, nu mai știu nimic» - iar în subtext: «Nu mă întreba, nu-mi spune lucruri care ar putea fi considerate secrete - nu vreau să le știu: ca să nu am ce spune la viitoarea anchetă».

Abia sfârșitul verii anului 1989 (perioadă și... întâmplări povestite în **Căldură mare**), tot punându-mi întrebări de genul: «Ce se va fi petrecând cu prietenii noștri din țară - de prin '84?», am început a închea un răspuns. Adevărul fiind acesta: simțindu-l venind, însă neputându-l evita, măcar i-am întârziat ieșirea la lumina înțelegerii (mele): cu prietenii, cu colegii din țară se întâmplase ceva cumplit, ceva grav - din 1984.

Evenimentele ce au urmat după decembrie 1989, din nefericire mi-au confirmat temerile cu asupra de măsură.

Cronologic, întâiul a fost cel prilejuit de conferința de presă dată de Mircea Dinescu,

Controversatul și necruțătorul Paul Goma ne trimite o corespondență de la Paris (un pamflet și o scrisorică, în același ton pamfletar) pe care, spre surprinderea Domniei Sale, le publicăm în întregime. „Dragi luceferioși, Vă trimit și asta. Aud (numai atât) că mi-ați publicat nește texte. Vă rugasem să-mi trimiteți și mie - adresa o aveți - revista Domniilor Voastre. Chiar așa să fielarate nepăsarea la român? Sper că nu”. Motivele pentru care nu am trimis revista țin numai de administrația noastră... Abia reușim să strângem bani pentru a edita revista și a plăti - simbolic - colaboratorii. Cât privește și asta (adică, să împrumutăm stilul domnului Paul Goma, pamfleta), iată, o să-l surprindem din nou. Credem și noi, ca și Domnia Sa, că adevărata iertare nu se poate baza pe uitare. Iartă și uită e un îndemn satanic. Iartă dar nu uita e un îndemn divin.

Redacția

în 27 ianuarie 1990, la Paris, în auditoriul FNAC. Se aflau acolo mulți români, dintre aceștia numeroși susținători ai lui Dinescu în încercările prin care trecuse în ultimul an de zile (1989), de la publicarea textelor sale în **Liberation**. Mai erau prezenți polonezi, cehi, unguri, ruși, bulgari, vietnamezi: în țările lor, cunoscuseră nu doar „subsolul casei în care locuiau cu doi copii”, nu doar alungarea din postul de redactor al organului Uniunii Scriitorilor - ci șomajul cronic; ci declasarea (ca în Cehoslovacia); internări în

azile psihiatrice și arestări nenumărate, detenții de ani și ani. Or, supraviețuitorii, odată ajunși în Occident, înainte de a-și povesti viața, în conferințele de presă și în mărturiile scrise îi amintiseră pe cei ce-l precedaseră - în acțiune și în suferință. Rușii, de pildă, nu-i omagiau doar pe înaintașii lor ruși - ci și pe cutare ceh, pe cutare polonez, cubanez (chiar român). La fel cehii, bulgarii, polonezii - oricâtă ură împotriva rușilor adunaseră în inimi, îi aminteau pe Marcenko, pe Bucovski, pe Șalamov, pe Soljenișin, pe Amalrik, pe Gorbanevskaia, pe generalul Grigorenko. La polonezi pe Walesa, pe Popielusko, pe Michnik, pe Mazowiecki, pe Kuron, la cehi pe Uhl, pe Anna Sabatova, pe Kohout, pe Havel... Așa făcuseră și Românii ce-l precedaseră cu decenii pe **martorul** Dinescu venit cu mari sacrificii (oficiale) din România. Fiindcă așa se face. Aceia aparțineau unor comunități numite: popoare; la ei memorie cu memorie alcătuiește istoria - nu istorioare, bancuri cu Bulă, calambururi înalt apreciate la Casa Scriitorilor.

Despre cine a vorbit românul Dinescu în 27 ianuarie 1990 la Paris? Se laudă că soacra sa este rusoaică de cea mai intelectuală extracție - a pomenit măcar o dată numele lui Soljenișin? Dar pe al lui Șalamov? Al lui Brodski? Dar numele lui Walesa? Dintre înaintașii săi români (cu excepția Doinei Cornea - fiindcă era prezentă, alături, pe podium, fiica sa) a rostit el numele lui Calciu? Al lui Filipescu? Măcar al lui Dorin Tudoran? Zicem: de al meu nu și-a adus aminte: era abia pionier al Patriei la 25 ani, prin 1975 când, la Casa Scriitorilor, dintre mentorii săi Fănuș Neagu și Băieșu, curajosa - strigase: «Goma! Marele scriitor fără cărți!» (citată fidel din gândirea - și din groapa săptămânală a lui Eugen Barbu). O vreme am crezut în omisiunea voită; în amnezia cu program. Trecând anii (iată: opt!), a trebuit să accept: într-o comunitate neevoluată ca cea românească individul trăiește un perpetuu prezent, calitate ori țară moștenită, consolidată generație după generație; că este fatal - românește normal - ca un Mircea Dinescu să fie cum este: uituc, căscat, buimac, capiu - într-un cuvânt: **autocronic**, carevasăzică istoria comunității sale - fie cea din Slobozia, fie cea din Uniunea Scriitorilor - să înceapă și să încheie cu propria-i istorie.

În această categorie a autocronicilor intră foarte, prea mulți români. Nu arăt înspre masele largi, analfabete, analfabetizate, ci spre directorii de conștiință și ei analfabeti dar și analfabetizatori - iertare dacă primele nume care-mi vin pe limbă sunt ale unor doamne: Ana Blandiana și Gabriela Adameșteanu. În opt ani de vedetariat aceste bune scriitoare au dovedit cu vârf și îndesat: altceva decât propriile ficții și lirisme - nu știu, nu vor să știe, în schimb, vorba unui tovarăș, le explică auditorilor-cititorilor tot ce n-au știut ele - de când se știu: istoria contemporană a țării lor.

În aceeași categorie - i-aș spune: a grănicerilor la poarta memoriei - se află **cei ce fac istoria (pentru că o consemnează)** Revista **Memoria** (I), în care istoria României sub comuniști este prezentată (și propusă maselor ignorante) astfel, încât să nu care cumva să dea seamă de absența, de

...ia, chiar de colaborarea cu Puterea stă a unor Banu Rădulescu, Doinaş, Mariana - cât despre Istoria Piteştiului, absentă din revista „memoriei arestate” - m-am rostit cu alte, multe, prilejuri. Aici consemnez **Cartea albă a criticării vol II**: volumul scos la editura ...ea, sub titlul **Memorialul Ororii** - şi această ispravă dirijată din umbră de Pelin-Măgureanu am scris - nu mai

dărătul fiecăru amnezic se ascunde un ...at, spunea careva (iar de n-a spus, ...rău pentru el). Oricât de fluşturatic, ...car, gălăgios, nu se poate ca Dinescu să ...e ros - nu mult, doar nu el e rus! - de ...ea că un poet debutând strălucit la 20 ...deschis gura abia

...ârsta de 40 (în ...9) - şi atunci ...ru o pricină ...nistrativă. Pentru ...ocron(ist)ul ...scu nu a existat ...r o b l e m a ” ...arizării cu Charta ...dacă avea abia... ...ni!); nu a existat

...ma” grevei minerilor din august ...an '77; nici a constituirii SLOMR - ...măcar a revoltei muncitorilor de la ...ov (când el avea, bietul, 37 anişori) - ...distrugerea satelor, a palatelor, a ...ailor. **Problemă** a devenit darea lui ...de la **România literară**. Acesta va fi ...motivul... neînerii minte a atâtor ...bleme” ale comunităţii şi a lui. În capul ...de poet -la- român, istoria omenirii în ...1989, când s-a trezit el, descoperind-şi ...blema”.

Culpabilitatea nemărturisită va fi ...tând şi din **Amintiri în dialog** de Matei ...nescu şi Ion Vianu: deşi cam de vârsta ...dialoghiştii nu pomenesc nici din ...eală ecoul în lumea studentească din ...mânia a Revoluţiei Maghiare din 1956; ...si amintesc nici de campania de ...iculării din '57-'58 (condusă şi de ...răşul nostru Iliescu). Vinovăţia negată, ...ceptată, se răzbună străbătând prin ...aua de camuflaj a variantei biografice ...metizată, falsificată furnizată de interesat ...tutorilor unei broşuri apărută în 1995, ...ul despre **Manolescu**. Aceeaşi „jenă” ...a pune degetul pe evenimente ...nturnabile se manifestă la persoane care, ...răstă, nu ar fi putut participa - **dar nici ...erta** (ca Vianu, Matei Călinescu, ...nolescu), anume: Vladimir Tismăneanu ...Mircea Mihăeş în dialogul **Balul mascat** ...asajul despre '56 la români. O tăcere... de ...domneşte în „amintirile” guralive altfel ...licate în ultima vreme de Zăciu, de ...cârlie, de Al. George (chiar aşa: ce vor fi ...t şi unde erau aceştia, în perioada ...mbrie '56-decembrie '58?; dar între ...ruarie-septembrie 1977?).

Aşadar, eu, naiv, credeam că amnezicii ...români sunt, fie prin structură ...torică), fie din culpă - vezi rezultatul ...entei campanii de acces la dosarele de ...uritate, prompt înăbuşită de ţărăniştii ...hi şi noi (citeşte: colaboranştii şi ...uristi), cu pretexte dintre cele mai

tăpălăgoase.

Ei bine, m-am înşelat - mai este o variantă a amneziei la români. Nici nu-i bănuiam existenţa. Noroc de Mircea Iorgulescu - el mi-a revelat-o în organul lui Pleşu, **Dilema** din 22-28 august 1997, sub titlul şi el zăpăcitor, trimitător aiurea : „Mica scleroză”. Semnat de strălucitul eseist şi nu mai puţin celebrul Anonim autor a sute de articole de fond ale **României literare** din Iepoca de Aur 1977-1989. Plecând de la **Jurnal**-ul meu, ajunge la o teorie dintre cele mai năuce - şi mai nocive - în strict spiritul Dilemei.

Cal bătrân, vechi meşteşugar, Iorgulescu ştie cum să-l ia pe cititor, pentru a-l mistifica fără efort : acesta începând să

Ei bine, m-am înşelat - mai este o variantă a amneziei la romani. Nici nu-l bănuiam existenţa. Noroc de Mircea Iorgulescu - el mi-a revelat-o în organul lui Pleşu, Dilema din 22-28 august 1997, sub titlul şi el zăpăcitor, trimitător aiurea : „Mica scleroză”. Semnat de strălucitul eseist şi nu mai puţin celebrul Anonim autor a sute de articole de fond ale României literare din Iepoca de Aur 1977-1989.

citească „Mica scleroză”, este convins: autorul îi dă o lecţie (meritată!) „procurorului”, cum mă etichetaseră Ţepeneag şi Barbăneagră.

Povesteşte Iorgulescu acolo cum un ascultător al Europei libere îl întrebasese „dacă nu socotim necesară o punere în discuţie a **Jurnalului** lui Paul Goma”? Şi cum el a dat „un răspuns sec (...), că nu, nu socotim necesar”.

S-a înţeles: Noi-Iorgulescu, nu socotim necesar să vorbim despre **Jurnal**-ul lui Goma la Europa liberă. Ascultătorii nu mai ţin minte, iar Iorgulescu veghează ca Români să nu afle: postul de radio în chestiune, începând din 1972 căpătase onorabilitate (în sensul că n-a mai fost considerat **The Voice of CIA**) şi prin lucrarea, de ce n-aş spune-o, şi prin declaraţiile sinucigaşe făcute presei occidentale, cu precădere germane de către nemerituosului actual diarist atunci - până în noiembrie '77 - aflat pe solul RSR, sub laba Securităţii (chiar aşa: de ce-şi va fi propus pielea pe băţ ca să apere onoarea damei, a oficinei imperialiste: pentru ca bravii simpatrofi să aibe un alibi al „rezistenţei culturale”?; pentru ca iorguleştii de ambe sexe să mănânce o pâine-albă şi să dea lecţii de curaj anticomunist?).

Numai că... Noi-Iorgulescu i-am răspuns ascultătorului că nu, nu socotim necesar să vorbim la Europa liberă despre Goma... - însă abia **după** ce Goma, contactat telefonic de însuşi Noi-Iorgulescu), cu propunerea de a angaja „un dialog despre **Jurnal**”, i-a răspuns - adevărat, nu atât de sec precum tatăl articolelor de fond de la **România literară** naivului de ascultător al Europei libere, însă fără apel - astfel : «Nu dialoghez cu Iorgulescu de la **Dilema** Europei libere - şi de la Europa **Dilemei** libere - precum şi susţinător al lui Petre Roman».

Am făcut această precizare, ştiind că dilemistul romanist deşi o viaţă întreagă a minţit cum respira, ascultătorii nu şi-au dat seama ce anume... respiră el - ca de-o pildă,

teoria demisiei la intelectualul român, pornind de la exemplul lui Pleşu - cel care a continuat a fi ministrul lui Iliescu până ce minierii lui Cozma l-au alungat pe Roman cu tot cu Pleşu-al său.

Deci, după ce ne-a feintat, făcându-ne să credem că obiectivul prim şi ultim al său este atacarea lui Goma, dilematiotul europlibric Iorgulescu scrie - citez: „Ce face, de fapt şi în felul lui, Paul Goma? Nu în litera cărţii lui, ci în spiritul ei (...). Simplu: Paul Goma îşi reaminteşte, **în felul lui**, cu **mijloacele lui** (subl. în text - P.G.) de un timp îngropat aproape în unanimitate. De timpul confuz, mâlos, mlăştinos, al «epocii de aur». Un timp evacuat, parcă, din hiperselectiva memorie a contemporaneităţii.

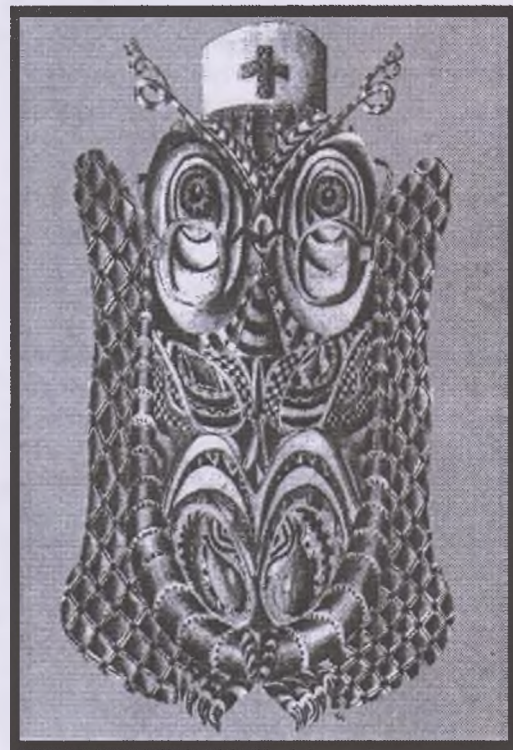
Şi poate mai important decât felul în care o face este că totuşi o face (subl. în text)”. Şi : „(...) nimeni sau aproape nimeni nu vrea ori nu poate să-şi amintească de trecutul apropiat”. Am înţeles: oamenii

nu vor să-şi mai aducă aminte de perioada nenorocită dintre 23 august '44 şi 22 decembrie '89.

Ei, bine, n-am nimerit - fiindcă iată încotro ne duce Irgulescu de la **Dilema**:

„Există, în rememorarea românească, două spaţii privilegiate: ceea ce s-a petrecut după decembrie 1989 şi ceea ce a fost între; cu aproximaţie, 1947 şi 1964. Perioada 1964-1989 este, parcă, lovită de o mică scleroză. Sau încuiată de un tabu tacit consimţit. Or, această perioadă este cea în care s-au format/deformat toate generaţiile active de astăzi. Inclusiv Paul Goma. Inclusiv autorul rândurilor de faţă”.

Nu pot să nu fiu de acord... cu mine însumi: am scris cu fiecare prilej - şi probabil sunt primul, cronologic - despre anul 1964 ca „prag psihologic”, **însă nu între două generaţii, ci în aceeaşi generaţie** (de deţinuţi politici). Pe lângă meritul... cronologic, îl revendic pe acela de a fi explicat **de ce** socotesc eu Anul 1964 ca

despărțind un timp de alt timp (vorba fiind despre decretul de amnistie dat de Gheorghiu Dej prin care închisorile pline până atunci au fost golite).

Însă Iorgulescu nu explică. Îl lasă pe cititor să nu-întelegă singur - după ce l-a condus în gura Labirintului **Dilemei**. Undeva, mai sus, dar tot atât de poetic, trimitea la „epoca de aur”, însă fără a vorbi de domnia lui Ceaușescu, nici de ultima parte a ei, cea a terorii, a distrugerilor. El dă de înțeles că „epoca de aur” ar fi început în 1964 (adică pe când mai trăia Dej? - e și asta un punct de vedere...). Iepoca a început mult mai târziu. Nu în '64, nu în '68 (?) și nu în 1971, când cu „Tezili”, ci abia în vara anului 1977 Repet această convingere, nu neapărat pentru că atunci scriitorii români nu s-au solidarizat cu semenii lor, deja solidarizați cu **Charta 77**; nici pentru că scriitorii români s-au dovedit, în continuare, nesimțit(or)i la greva minerilor din august -

cei care într-o scrisoare adresată Europei libere, se declarau solidari cu mișcarea pentru drepturile omului ce îi precedase - ca să vezi: m u n c i t o r i m e a românească se realizează scriitorimii - normala reciprocă nefiind valabilă: ai zice că toți membrii Uniunii Scriitorilor din 1977 erau, de cel puțin șapte generații, intelectuali subțiri și cetățeni convingși, cunoșteau „poporul” doar din cărți...!

Ci pentru că la congresul din acea vară, '77 scriitorii români, anticomunismii-foc și nemaiîntâlnit de rezistenții prin cultură au acceptat fără crâcnire, fără împotrivire „sugestia” lui Ceaușescu de a se întrecenzura, adică de a reproduce, în libertate și în literatură, **Oroarea Piteștiului**.

Iorgulescu nu amintește **acel moment**; rămâne în vag și în spiritul **Dilemei**. Iar cu finalul textului reintră în frontul publiciștilor români cu voie de la Brucan; cei ce au scris despre **Jurnal-ul meu**, fie că l-au citit, fie că l-au răsfoit, fie că li s-a povestit la telefon: văzîndu-mă „auto-situaat în rol de justițiar”. Drept care mă avertizează: o asemenea pozițiune nu mă salvează - pentru că, „nu chestiunea «salvării» se pune”.

Ce ar trebui să înțeleg, dacă aș fi cuminte, din mustrea lui Iorgulescu ?:

- că Românii nu pot, nu vor să-și amintească de perioada 1964 - 1989; - că această perioadă a fost „confuză, măloasă, mlăștinoasă”, în acest interval s-a schimbat chiar și Iorgulescu; - că despre această perioadă tabu, Goma își reamintește „în felul lui, cu mijloacele lui”; - avem noi - pluralul incluzându-l și pe Goma! - „conștiința acestei iremediabile apartenențe”?; - dacă da, sperăm într-o „imposibilă «purificare»” prin spălarea rufelor în piața mare (el spune mai frumos: „exhibată în spații publice”)?; nădăjduim, într-un „păcat» de care te poți elibera prin spovedanie”?

Mai departe mi se adresează în stilul-cunoscut: vaselinic, prelins, întrebându-mă

dacă îmi fac iluzia că, prin „teribila, vehementa imprecizie la adresa tuturor celorlalți” voi înceta de a mai fi asemenea lor?...

Îl cunosc pe Mircea Iorgulescu de treizeci de ani, așa că n-am să răspund la chestiunile sale diversioniste care nu călăuzesc spre eventualul adevăr, ci rătăcesc, dezorientează, trimit nicăieri (ca la **Dilema**!). Având școala veche a duplicității, el joacă totdeauna cu cărți măsluite, încercând să ne amețească, să ne-arate popa - nu e popa. Așa face cu periodizarea care nu periodizează, cu explicațiile neexplicatoare - în schimb îl duce de căpăstru pe cititor la o concluzie dintre cele mai ticăloase. Să fi învățat **asta** de la Ivașcu? Sigur este că gândirea vine în linie directă de la Pleșu: «Toti suntem vinovați - deci toți suntem nevinovați!»... Nu numai în-fond, ci și în formă: cu cât tonul îți este mai cumpănit,

Repet această convingere, nu neapărat pentru că atunci scriitorii români nu s-au solidarizat cu semenii lor, deja solidarizați cu Charta 77; nici pentru că scriitorii români s-au dovedit, în continuare, nesimțit(or)i la greva minerilor din august - cei care într-o scrisoare adresată Europei libere, se declarau solidari cu mișcarea pentru drepturile omului ce îi precedase - ca să vezi: muncitorimea românească se aliază scriitorimii - normala reciprocă nefiind valabilă: ai zice că toți membrii Uniunii Scriitorilor din 1977 erau, de cel puțin șapte generații, intelectuali subțiri și cetățeni convingși, cunoșteau „poporul” doar din cărți...

mai „înțelept”, mai „civilizat” (tu nu ridici glasul, nu zbieri, nu scoți flăcări pe nări - ca ceilalți), cu atât mai lesne faci să se scurgă în urechea cititorului suc de cucută al oricărui sofism, al oricărui neadevăr, a oricărei mistificări.

Când Pleșu declama: «Toti suntem vinovați - deci toți suntem nevinovați!», nu se mărginea să dea cu var peste zidăria penitenciară sufletelor activiștilor, securiștilor, el întindea balsam alinător și pe rănille nenorocitelor de victime care, prin Pleșu, ca singură **reparație morală** se și vedeau investite cu dimensiunea creștină; Când Iorgulescu afirmă că Românii nu vor să-și mai aducă aminte de „epoca de aur”, el nu doar îi tranchilizează, asigură de impunitate pe activiști, pe securiști (cei care cerșeau, guițând, prin glasul lui Buzura: «Fără violență!»), ci și pe extrabugetarii anonimi, „semnatar” de articole de fond, glorificând chiar „epoca de aur - ca el, Iorgulescu. Or „metoada” tot la Pleșu duce - e drept: ocolind, nu pe la dreapta, ci pe la stînga.

Nu este adevărat că și eu m-am format/deformat în acea perioadă pe care el și ai săi, diversioniștii dilemezi ar vrea-o uitată. Eram format/răsformat încă de la vârsta de 5 ani (în 1940), iar pentru mine atunci, ca și astăzi anul 1964 a constituit un moment de intensă fericire. Chiar de nu mai eram în închisoare, am fost bucuros pentru toți ieșiții din închisoare;

Nu este adevărat ce clamează Pleșu: «Toti suntem vinovați... »;

- Nu mă simt vinovat - nici de tăcere complice cu Puterea, nici de colaborare cu

Securitatea: n-am denunțat, n-am dema n-am laudat Partidul, Conducătorul, I lui - nici măcar ca Iorgulescu, farfurid câteva sute de ori). În schimb, ca să așa, mă laud cu **normalitatea** de protestat cu glas tare și prin scris împo nelibertății, a terorii de stat și de p atentând la demnitatea omului. Am i pentru asta cu declasare, se discriminare... națională („basara refugiat”); cu arestări, închisoare, dom obligatoriu - cu alungarea din țară și a iar în exil prin câteva tentative de asa împotriva mea și a fiului meu;

Și, firește, nu-i adevărat ce proclamă de la tribuna **Dilemei** - Iorgulescu: că fost a fost, însă „perioada 1964-1989 lovită de amnezie”, de „un tabu consimțit”; și că - aceasta fiind conclu cel care „își reamintește, **în felul lui mijloacele lui**, de un timp îngropat apr

în unanimitate”; a

„se autosituează

rol de justițiar” -

să nu-și facă i

Justițiarul cu prie

nu se salvează

pentru că nu se r

chestiunea „st

(ghilimelele apă

sub semnătură,

astă dată

Iorgulescu;

Dilema).

Nu dau două pa

pe „teoricile” pl

măgurene vânturate de Iorgulescu. Nu crescut (vorba lui: nu m- „format/deformat”) în aceeași... ideolo nu împărtășesc aceleași valori, iar **gândi de cireadă (elaborată de vâcar)** n necunoscută. Dacă ar fi fost să uit, ori să prefac; să mă fac mic-mititel, să nu m vază capul din „lan” (Iorgulescu, b înălțuț, nu îndoiaie genuchii - el se sc frângîndu-se de mijloc la nouăzeci de gr - din această demnă postură bate el mătar demult aș fi ajuns, nu doar lefegiu la E liberă, făcînd, pe banii americanilor, por **Dilemei**, dar chiar consilier al consilie

Zoe - ce, numai Hurezean să primească răsplată de la Măgureanu ?; dacă ar fi fost să încuviințez orice și contrariul, să adun cotizațiile, să conduc ședințele de partid, să-mi denunț colegii și subalternii, să fac elogiul comunismului ccaușesc, azi aș fi fost și eu președinte al României (ipoteză de lucru, irește); aș fi **cedat** eu, basarabean, Basarabia mea Ucrainenilor.

Pe mine nu mă interesează teoria lașității naționale formulată pe după piersicul intelectual-legitimist de putrezi și de putrezitori ca Pleșu, Iorgulescu (în **Dilema** - unde are rubrică permanentă și Pruteanu-Zacusă, emblematicul intelectual al țărano-creștinilor de ambe interese (căci opinii...), arheu al lui Liiceanu.

Eu am învățat la alți maeștri decât Ivașcu. Ceea ce am învățat - și am pus pe hârtie - se poate rezuma astfel:

Sunt un om normal - deci **normal este să nu uit nimic din ceea ce nu este omeneste să uit**: oameni din comunitatea mea au fost umiliți, jefuiți, înfometați, închiși, torturați, asasinați de alți „oameni”, tot din comunitatea mea. Ce-ar vrea Pleșu-Iorgulescu: victime și călăi să se îmbrățișeze, se pupe Piața Independenței?, martirizații să-i ierte (creștinește) pe martirizatori, chiar înainte ca aceste bestii să formuleze o propozițiune de regrete, de solicitare a **iertării**?

În nici un caz! Fiindcă animalele de activiști și securiști, odată trecute prin mașina de spălat păcatele marca **Dilema** - de vor avea prilejul, în viitor, vor face ce-au mai făcut (ba mai mult decât atât) : vor și că totdeauna se află un căcăcios de „director de conștiință” care, ca să nu-și recunoască păcatul colaborării cu Organul, are să dea

cuvânt de ordine: «Să iertăm, căci creștini suntem...». Buzura, scufundat până în gât în apele (profitabile, materialicește) ale Securității, de pe când făcea pe rezistentul și umbla prin Europa occidentală, explicând că problema nu este comunismul și nebunia destructoare a Ceaușescului, ci Ungurii; Pleșu, scufundat până în gât în tovărășia de cruce cu Iliescu, iar apoi (ca Rumânul imparțial), cu Petre Roman - în fine, Iorgulescu, adunând firimiturile de la masa barosanilor, visînd un post de consilier (numai Virgil Tănase o fi scriitor român?, numai Hurezeanu?), aceștia și cei asemenea au tot interesul ca **bieții păguboși să uite și de astă dată că ei pierd mereu, pierd tot timpul, pierd totul - fiindcă uită**.

Eu nu vreau să fiu creștin astfel. Ba, dacă aș face **asta**, i-aș da dreptate lui Cain (și mioritismului, emblemă-elogiu al fratricidului) - ceea ce ar constitui un păcat de moarte.

Și **de ce** aș uita? Dar bine-nțeles: de la «Fără violență!» al lui Buzura, la «Toți suntem vinovați» al lui Pleșu trecând prin: «Toți am colaborat...» al lui Breban sare în ochi fierbinte dorința a Securității ca victimele ei să uite.

Eu nu vreau să uit - și nu sunt singurul gândind astfel, astfel acționînd. Toți cei care au fost victime ale comunismului - prin Brațul ei, Securitatea - așa gândesc: **Iertarea - treaba lui Dumnezeu;**

Neuitarea - treaba (obligația) noastră, a oamenilor - chiar a celor ce nu au suferit deloc de pe urma comunismului - ca Pleșu, ca Iorgulescu.

Iar ca urmare, pe pământul netocmit și gol, ca la începuturi (când nu exista nici memorie - nici durere, nici întristare),

profitorii, deșteptii, 'oții bandiții or s-o ia de la capăt, asigurați fiind că păcatele lor nici n-au existat - devreme ce-au fost uitate de victime și de martori.

P.S. Un prieten epistolar din țară îmi scrie că urmărește „publicistica” (mod politic de a vorbi despre colaborarea, uneori lunară în **Timpul**, trimestrială în **Vatra**, accidentală în **Luceafărul** și în **Art Panorama**) și că, din câte află din jur, textele mele trezesc oarecare interes - „în primul moment”. Imediat însă oamenii se întorc la necazurile, decepțiile, problemele lor, ridicând din umeri: ce importanță deschiderea-nedeschiderea dosarelor de Securitate, faptul că Anania este securist, că Al. George scrie, în continuare, tîmpenii...?

Însă, pe când Iorgulescu mă îndeamnă să uit, nu doar epoca de aur, ci și prezentul de căcat, prietenul epistolar deploră această cumplită oboseală, apatie a colegilor săi.

Din fericire pentru mine, nu e singurul prieten epistolar care gîndește astfel - cu toate că și el a obosit deplorînd ceea ce se petrece în România începînd din 17 decembrie 1996.

Dacă m-aș fi luat după oboseala, sațul, resemnarea compatrioților, dorința lor de a uita, de a începe în fiecare zi câte o nouă viață - azi aș fi și eu „om cu situație”, nu ? Ce-mi va fi trebuit să vorbesc în numele mușilor - ba împotriva voinței lor (care țineau să fie lăsați în pace...).

Bine, bine, dar cine mai era cel-care-face-ca-neoamenii, imprecatorul, profetul-nechemat (și neascultat : cine să-l auză în pustie?), pe scurt: nebunul satului ?

SERTARUL MAI MULT GOL

de REMUS ANDREI ION

Se tot evită să se vorbească despre dramaturgia de sertar. Comentatorii preferă să se plîngă că nu au ieșit încă presupusele capodopere care s-au scris „pe țăriș” în anii optzeci, sau să observe, dezamăgiți, că nici acum nu se scriu mari texte despre experiențele trăite sub dictatura comunistă. Dramaturgia originală, de sertar sau nu, este puțin comentată. Și atunci, există dramaturgie de sertar?

Există mii de pagini de maculatură dramaturgică scrise ani și ani de-a rândul. Există și critici literari care consideră că dramaturgia originală românească nici nu există. Mai există și destul de mulți regizori care citesc destul de greu și de rar piesele autorilor români, după cum există la fel de mulți regizori care se ocupă doar de o mână de scriitori de teatru, cei cu care s-au obișnuit că sunt avizați de autorități (comuniste în primul rând).

Dar există și dramaturgie de sertar, piese de teatru scrise doar din pasiune și plăcere și păstrate zeci de ani prin dosare îngălbenite. Cel mai recent exemplu este piesa lui Pan M.

Vizirescu „Liga oamenilor cinstiți”, a cărei apariție editorială am semnalat-o. Apoi există piesele scrise de Matei Vișniec, citite unele la cinacluri și comentate de prieteni, dar toate excluse din teatre până în 1990. Regizoarea Cristina Ioviță a prelucrat la un moment dat la Theatrum Mundi o piesă a lui Tudor Popescu, care a fost scrisă mai ales înainte de 1990, după cum a mărturisit autorul. Momentul s-a terminat încălcînd pentru că scriitorul nu a fost de acord cu tăieturile regizoarei. Ghinion. Radioul a fost până la urmă cel mai generos cu dramaturgia români: sute de piese scrise înainte și după '90 au fost regizate în premieră absolută. Lista debutanților radioului este chiar impresionantă. Nu cred că pot fi considerate piese de sertar textele care au fost refuzate de editori, respinse de cenzură. Simplul fapt de a-l prezenta unui cenzor este un început de carieră publică a textului și sertarul este gol. În această situație sunt și unele dintre piesele lui Matei Vișniec, cred.

Desigur că supărarea majorității autorilor dramatici indică faptul că ei suferă pentru că textele lor nu ajung pe scenă deși au fost

publicate în diverse colecții care indică și anul și în care au fost scrise. Doar că până acum curiozitatea regizorilor nu a fost acoperită de valoarea textelor. Poate că este ceva ciudat pentru unii dramaturgi, dar este ceva real. Nu-i putem dojeni pe regizori, și ei niște artiști, că nu le plac textele românilor pentru că nici criticii literari nu au semnalat vreo capodoperă dramaturgică.

Despre cantitatea pieselor de teatru scrise în România am afla mai multe de la cei care au citit textele trimise la diverse concursuri naționale de dramaturgie. Ar fi interesant de aflat de la Marian Popescu, de exemplu, inițiator și continuator al concursului UNITER, „Cea mai bună piesă românească a anului”, cum a evoluat cantitatea textelor înscrise la concurs și câte dintre ele sunt datate înainte de 1990. Știu deja că numărul concurenților a scăzut exponențial de la prima ediție încoace. În ultimii trei ani, perioada de depunere a textelor a fost mereu prelungită în timp ce la prima ediție pe toate rafturile de la UNITER se găseau piese trimise din toate colțurile țării, majoritatea de la autori neconsacrați. Câte dintre aceste piese au fost scrise înainte de '90, câte ar fi „de sertar”, nici nu mai contează pentru că ele nu au fost selecționate de cititorii din juriu, deci (probabil) sunt nevaloroase.

Ilustrațiile din acest număr și din numărul trecut sunt reproduse din albumul *Interferențe grafice realizate de elevii școlilor generale Nr. 1, 3 și 8 din Baia-Mare*.

Coordonator: Gheorghe Makara

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1). Mihai Dulea, ghilotina culturii române, în pas forțat spre rezervația de fiare vechi.

2). Fostul nomenclaturist de profesie, Valeriu Râpeanu, invita colaboratorii la discuție exact în ziua când bântuia prin Paris.

3). Când nu moțăia în post, mămica Suzana Gâdea se fotografia cu activiști și scriitori din anturajul său intelectual.

4). Dumitru Popescu, supranumit Dumnezeu, făcea, de fapt, pactul cu Diavolul. Nu întâmplător i se zicea Goebbles al românilor. Alături, nu chiar din întâmplare, se află George Macovescu.

5). Ideologul Mihai Ungheanu își îndeplinea cu promptitudine sarcinile de partid, atacând pe cei trecuți pe o listă neagră. Il protejau cu spirit patriotic Nicolae Dragoș și Nicolae Dan Frunteletă.

